

Kansakunnan matriarkat

Kuubalaisfeministit kuubalaisen naisen määrittelijöinä kansallisissa naisten kongresseissa 1923 ja 1925

Pro gradu -tutkielma

Tiia Niemelä

Yleinen historia

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Tiia Niemelä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kansakunnan matriarkat - Kuubalaisfeministit kuubalaisen naisen määrittelijöinä kansallisissa naisten kongresseissa 1923 ja 1925.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen historia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year 05/2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 61	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>1920-luvun Kuuba oli juuri itsenäistynyt entinen Espanjan siirtomaa Yhdysvaltojen tiiviissä poliittisessa ja taloudellisessa ohjauksessa. Tutkin pro gradu -tutkielmassani Kuuban järjestäytyneen feministisen liikkeen alkua, kansallisia naisten kongresseja, jotka järjestettiin Havannassa vuosina 1923 ja 1925. Kongressit järjesti feministinen kattojärjestö Federación Nacional de Asociaciones Femeninas ja niihin osallistui useita kymmeniä naisjärjestöjä joka puolelta Kuubaa.</p> <p>Olen perehtynyt työssäni naisten kongressien toimintakertomuksiin, jotka sisältävät kongresseissa pidetyt esitelmät sekä yleiset päätökset. Analysoin niiden perusteella, millaisia asioita kuubalaisfeministit ajoivat naisille tärkeinä ja millaisiksi he sitä kautta määrittelivät kuubalaiset naiset. Kongresseihin osallistuneet feministit olivat pääasiassa valkoisia, koulutettuja, keski- ja yläluokkaisia naisia, joista huomattavasti pienempi osa oli naimisissa tai äiti verrattuna kuubalaisnaisten enemmistöön. Heidän ei siis voida katsoa edustaneen keskimääräistä kuubalaisnaista, mutta he ottivat itselleen aseman kaikkien kuubalaisnaisten äänenä.</p> <p>Nostan esiin kaksi isompaa teemaa: poliittiset oikeudet ja äitiyden. Näitä molempia teemoja sitoo yhteen nationalismi, joka oli kuubalaisen feminismin tärkeä tausta-ate. Poliittisilla oikeuksilla feministit tarkoittivat äänioikeutta kaikissa valtiollisissa vaaleissa, joka lopulta kirjattiin Kuuban perustuslakiin 1934 ja ratifioitiin 1940. Äänioikeutta perusteltiin naisten osallistumisella Kuubalaisen yhteiskunnan rakentamiseen ja ylläpitoon sekä edistysajatuksella. Äitiyden kuubalaisfeministit mielsivät naisten olennaiseksi ominaisuudeksi, joka ei liittynyt ainoastaan fyysiseen uuden elämän synnyttämiseen, vaan ilmeni myös yhteiskunnallisena äitiytenä, joka määritteli naisen toimintaa yhteiskunnassa. Kuubalaisfeministien näkemys oli, että kansakunta muodostuu miehistä ja naisista, joiden molempien ominaisuuksia tarvitaan yhteiskunnan pitämiseksi tasapainossa. Heidän mukaansa niin kauan, kun naisilta oli kielletty tiettyjä kansalaisoikeuksia, Kuuba ei voinut olla tasapainoinen, moderni valtio.</p> <p>Esitän, että kuubalaisfeministit rakensivat 1923 ja 1925 tietoisesti mielikuvaa lempeästä, uhrautuvasta ja aktiivisesta kuubalaisnaisesta, joka olisi täysien poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien arvoinen. He vetosivat retoriikassaan äitiyteen ja kansallismielisyyteen, sillä niihin yhdistyi voimakkaita positiivisia tunnelatauksia. Lisäksi he pyrkivät sitomaan oman agendansa yleiseen poliittiseen uudistusmielisyyteen ja tätä kautta samaistamaan modernin valtion ja naisten oikeudet toisiinsa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kuuba, feminismi, naisasialiike, Karibia, Latinalainen Amerikka, nationalismi, äänioikeus, äitiys			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston pääkirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

1. Johdanto	3
1.1. Vastasyntyneen tasavallan naiset	3
1.2. Tutkimuskysymykset ja metodi	5
1.3. Lähteet ja aikaisempi tutkimus	9
2. Naisesta kansalainen – tavoitteena poliittiset oikeudet	12
2.1. Petetyt lupaukset	12
2.2. Modernisaatiokertomus	18
2.3. Mies tuhoaa, nainen korjaa	27
3. Santa Madre - Pyhä äitiys	36
3.1. Äitiys kansakunnan perustana	36
3.2. Äidit kansakunnan kasvattajina ja kouluttajina	41
3.3. Nainen yhteiskunnan moraalinvarijana	46
3.4. Moraalin koetinkivi – aviottomat lapset	50
4. Johtopäätökset	55
Lähteet ja kirjallisuus	60

1. Johdanto

1.1. Vastasyntyneen tasavallan naiset

Ensimmäiset mielikuvat Kuubasta liittyvät usein rommiin, sikareihin ja Fidel Castroon. Sen sijaan kuubalainen feminismi on ainakin Atlantin täällä puolella melko tuntematon aihe. Tein kandidaatintutkielmani Fidel Castron ja Ernesto ”Che” Guevaran vallankumousjoukkoihin kuuluneista naisista, jolloin törmäsin yhdysvaltalaisen professorin K. Lynn Stonerin kirjaan *From House to the Streets – The Cuban Women’s Movement for Legal Reform, 1898-1940*, jossa hän käy läpi kuubalaisnaisten yhteiskunnallisen liikehdinnän historiaa ennen Castron aikaa. Kirja inspiroi minua syventymään aiheeseen ja lopputuloksena on tämä tutkielma.

1900-luvun alkupuolisko oli Kuubassa intensiivisen kansallisen identiteetin rakentamisen, valtion modernisoinnin ja itsemääräämisoikeuden määrittelyn aikaa. Osa samaa kehitystä oli myös kuubalaisen feminismin vahvin kausi. Alle 40 vuodessa toteutettiin useita naisten asemaa parantaneita lakiuudistuksia, niin että 1930-40 – lukujen taitteessa Kuuballa oli naisten kannalta Latinalaisen Amerikan edistynein lainsäädäntö.¹ Ensimmäiset lainsäädännön reformit toteuttivat miespuoliset lainsäätäjät ilman järjestäytynyttä feminististä liikettä 1910-luvulla, mutta äänioikeuden voittamiseksi tarvittiin jo hyvin organisoitua feminististä toimintaa. Johtavassa asemassa olevat poliitikot näkivät Kuuban modernisoinnin ja demokratisoinnin keskeisinä askeleina koloniaalisen menneisyyden unohtamiseksi, ja naisia koskevat lainsäädännön uudistukset olivat osa samaa prosessia. Lisäksi sosiaalilainsäädäntö oli perustuslakiin lisätyn niin kutsutun Plattin lisäyksen takia harvoja politiikan osa-alueita, joissa kuubalaisten ei tarvinnut kysellä yhdysvaltalaisten mielipiteitä.²

Kuubalaisfeministit järjestäytyivät latinalaisamerikkalaisten aatesiskojensa tavoin ensimmäisenä aikakauslehtien ja naisten harrastus- ja kulttuurikerhojen ympärille 1910- ja 1920-luvuilla. Vuonna 1912 alkoi ilmestyä ensimmäinen feministinen aikakauslehti, *Aspiraciones*, ja *Comité Sufragio Femenino* (Naisten äänioikeuden komitea) perustettiin. Uusien feminististen järjestöjen, kuten *Asociación Femenina de Camagüey*’n ja *Club Femenino de Cuban*, perustaminen 1910-20-lukujen taitteessa

---

¹ Stoner 1991, 125; 41-42; 46

² Stoner 1991, 34.

liittyivät yleiseen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen epävakaisuuteen.³ 1920-luvulla Kuuba oli korruptoituneen eliitin hallitsema valtio tiukassa Yhdysvaltojen talutusnuorassa, mitä nousivat vastustamaan niin nuoret kuin vanhatkin kuubalaiset. Vuonna 1923 opiskelijat, työläiset ja itsenäisyysotien veteraanit osoittivat mieltään kaduilla, ja monet naiset liittyivät mielenosoituksiin.

Samana vuonna muodostettiin feminististen järjestöjen kattojärjestö *Federación Nacional de Asociaciones Femeninas*, jonka avulla feministiaktiivit järjestivät ensimmäisen kansallisen naisten kongressin 31 naisjärjestön voimin Havannassa saman vuoden huhtikuussa.⁴ Kongressi merkitsi järjestäytyneen, joskin pirstalaisen feministisen toiminnan alkua Kuubassa, mistä kertoo jo kongressiin osallistuneiden tapa puhutella itseään ja toisiaan nimenomaan feministeinä. Feministit organisoituivat myös muualla Latinalaisessa Amerikassa kongressien ja valtakunnallisten feminististen kattojärjestöjen avulla. Ensimmäinen kansainvälinen feministien kongressi oli järjestetty Buenos Airesissa vuonna 1910 ja Meksikossa järjestettiin kansallinen feministien kongressi tammikuussa 1916.⁵

Toisen kansallisen naisten kongressin *Federación* järjesti kaksi vuotta myöhemmin, myös Havannassa. Kahdessa vuodessa sekä feministinen liike että Kuuban tasavalta olivat jo ehtineet muuttua, ja siinä missä ensimmäinen konferenssi järjestettiin hallintoon tyytymättömässä ilmapiirissä, toista kongressia leimasi selvästi odotus paremmasta tulevaisuudesta uunituoreen presidentin Gerardo Machadon (1871-1939) myötä. Naisten yhteiskunnallinen organisoituminen tapahtui kiinteässä yhteydessä Kuuban yleiseen politiikkaan, ei missään omassa erillisessä kuplassaan. Samaan aikaan toisessa kongressissa erimielisyydet feministisen liikkeen radikaalien ja konservatiivien välillä osoittautuivat yhteensovittamattomiksi. Toinen kongressi oli myös asialistaltaan selvästi poliittisempi kuin ensimmäinen, jossa keskusteltiin myös muun muassa Havannan kaunistamisesta ja eläinten ja kasvien kohtelusta.

Molempien kongressien puheenjohtajana toimi toimittaja Pilar Morlon de Menéndez, *Federaciónin* perustajajäsen ja *Club Femenino de Cuban* aktiivi. Morlon de Menéndez edusti progressiivisia feministejä, jotka asettuivat mielipiteineen konservatiivisten ja radikaalien väliin. Konservatiivisen feministien johtohahmona voidaan pitää niin ikään toimittajaa, *La Mujer* -lehden päätoimittajaa ja äänioikeusaktiivia María Colladoa (s. 1899). Collado kuului *Club Femeninoon* ja

---

³ Stoner 1991, 56; Pérez 1988, 238.

⁴ Stoner 1991, 59.

⁵ Miller 1991, 73-76.

vuodesta 1924 hän oli äänioikeusjärjestö *Partido Nacional Sufragista* varapuheenjohtaja. Poliittiset erimielisyydet kuitenkin johtivat siihen, että Collado perusti 1927 oman puolueensa *Partido Demócrata Sufragista*.⁶

Radikaalifeministeiksi tai progressiivisten feministien radikaalisiiveksi voidaan lukea muun muassa kriitikko ja kirjailija Loló de la Torriente, juristi Ofelia Domínguez Navarro (1894-1976), toimittaja ja kirjailija Ofelia Rodríguez Acosta (1902-1975), kirjailija Mariblanca Sabas Alomá (1901-1983), Emma López Seña sekä lakitieteen tohtori Rosa Anders. Myös he olivat kaikki aloittaneet poliittisen toimintansa *Club Femeninossa*. Domínguez Navarro, Rodríguez Acosta ja Sabas Alomá siirtyivät poliittisen vasemmiston piiriin 1920- ja 30-lukujen aikana. Kaksi ensin mainittua perustivat vasemmistolaisen *Unión Laborista de Mujeresin* ja Sabas Alomá tunnettiin lempinimellä ”punainen feministi”.⁷

Kuuba kärsi 1900-luvun ensimmäiset kolme vuosikymmentä melkoisista kasvukivuista. Vastasyntynyt tasavalta joutui tasapainottelemaan taloudellisten vaikeuksien, poliittisen epävarmuuden, tunkeilevan suurvalta-naapurin ja sisäisen levottomuuden kanssa. Kuuban feministinen liike oli näiden myrskyisten aikojen lapsi, mikä myös vaikutti sen toimintatapoihin ja ajatuksiin. Feministinen liike oli monimuotoinen, hajanainen ja usein myös henkilökohtaisten kiistojen repimä. Toisaalta sellaisena se myös sopi hyvin ympäröivään yhteiskuntaansa ja pystyi saavuttamaan tavoitteensa.

1.2. Tutkimuskysymykset ja metodi

Keskityn työssäni kuubalaisen feminismin erityispiirteisiin, sillä feminismi, kuten mikä tahansa muukin ideologia, saa erilaisia muotoja erilaisissa kulttuurisissa ja ajallisissa konteksteissa.⁸ Työssäni käytän termiä ”feminismi” lähinnä sen ”naisasiaaliikettä” tarkoittavassa merkityksessä, kuten se usein miellettiin 1900-luvun alussa. Historiallisesti määriteltynä tutkimani feminismi on niin kutsuttua ”ensimmäisen aallon” feminismiä, joka keskittyi pääasiassa naisten poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien parantamiseen vallitsevassa yhteiskunnassa.⁹ Vaikka se kyseenalaistikin useita naisiin liitettyjä määritelmiä, se ei juurikaan vielä pyrkinyt purkamaan sukupuoleen liittyviä essentialistisia käsityksiä, esimerkiksi naisten ja miesten

---

⁶ Stoner 1991, 58-61, 102-107.

⁷ Stoner 1991, 67-71, 89-102

⁸ Offen 122-123.

⁹ Urponen 2010, 294; Mäki 2004, 130.

biologisia eroja yhteiskunnallisen työnjaon perusteena. Essentialistisen biologian kritiikki ilmestyi feministiseen keskusteluun oikeastaan vasta toisen maailmansodan ja sen jälleenrakennusvaiheen jälkeen 1960-luvulla.¹⁰

Työssäni määrittelen kuubalaisen feminismin erityispiirteet liikkeen sisäisestä keskustelusta käsin, tarkemmin sanottuna perehtymällä liikkeen johtohahmojen käsityksiin erityisesti naisille tärkeistä asioista. Kaksi tärkeää teemaa, jotka nousevat esiin kongressien materiaaleista, ovat naisten poliittiset oikeudet sekä äitiys. Käsittelemällä näitä teemoja kysyn, miksi juuri niiden on ajateltu olevan keskeisiä kuubalaiselle feminismille ja millaista naiskuvaa kuubalaisfeministit pyrkivät niiden kautta rakentamaan.

Punainen lanka työssäni on ajatus, että määrittelemällä, mikä on ryhmälle tärkeää, määritellään myös ryhmä ja sen jäsenet. En siis oleta, että äitiys ja äänioikeus olivat automaattisesti naisille tärkeitä koska he olivat naisia, vaan näkemykseni on, että ”tärkeä” on enemmän tai vähemmän tietoisesti rakennettu kategoria, jonka sisältö muotoutuu sen mukaan, kuka sen määrittelee ja ketä varten. Oletukseni on, että kuubalaisfeministit rakensivat kongresseissaan ”kuubalaisen naisen” kuvaa tietynlaiseksi tietyistä syistä.

Keskittymiseni liikkeen johtohahmoihin tarkoittaa, että tutkimani feminismi on keskiluokkaisten, koulutettujen, valkoisten naisten feminismiä, jossa esimerkiksi köyhien ja mustien naisten omat äänet eivät kuulu, vaikka heistä puhuttiinkin jonkin verran. Tavoitteeni ei toisaalta ole edes väittää, että tutkimani feministit olisivat edustaneet kaikki kuubalaisia naisia, vaikka he omissa puheissaan niin usein ajattelivatkin tekevänsä.¹¹ Viitatessani työssäni kuubalaisiin feministeihin en siis viittaa mihinkään kaikki mahdolliset feministit sisälleen ahmaisseeseen abstraktiin olentoon, vaan vuosien 1923 ja 1925 naisten kansallisiin kongresseihin osallistuneisiin naisiin. He olivat paikalla edustamassa erilaisia feministisiä järjestöjä, jolloin heidän voidaan olettaa kuuluneen kyseisten järjestöjen keskeisiin hahmoihin.

Äitiyttä ja poliittisia oikeuksia kommentoivat kaikki johtavat feministit. Heillä oli niistä myös toisistaan eriäviä mielipiteitä. Sekä äitiyttä että poliittisia oikeuksia pidettiin kautta linjan tärkeinä, mutta kysymykset miksi ja missä määrin aiheuttivat eripuraa. Käytän niin äitiyttä kuin poliittisia oikeuksia sateenvarjotermeinä useille eri aihepiirien keskusteluille, jotka myös kietoutuvat ja linkittyvät toisiinsa. Jako teemoihin ”äitiys” ja ”politiikka” onkin ennen kaikkea minun itseni tekemä ja lähtökohdiltaan täysin

---

¹⁰ Rampton 2008.

¹¹ Lotz 2008, 9.

teoreettinen, sillä käytännössä nämä kaksi teemaa elivät symbioosissa tutkimieni feministien ajattelussa.

Ensimmäinen luku käsittelee naisten poliittisia oikeuksia, jotka feministeille tarkoittivat yleisesti äänioikeutta. Olen jakanut luvun kolmeen osaan, joissa käsittelen argumentteja, joita naisten kongresseissa esitettiin naisten äänioikeuden puolesta. Ensin käsittelen käsityksiä, joiden mukaan pelkistä miehistä koostunut valtionjohto ei ollut onnistunut täyttämään itsenäisyydelle asetettuja tavoitteita ja näin pettänyt itsenäisyyden puolesta taistelleet, joihin myös naiset kuuluivat *mambisa*-sotureina ja sairaanhoitajina. Toiseksi käsittelen modernisaatiokertomuksen retoriikkaa, jossa Kuuban kehitys siirtomaasta itsenäiseksi valtioksi nähdään sidoksissa naisten äänioikeuteen. Kolmannessa alaluvussa puolestaan avaan käsityksiä, joiden mukaan naisten äänioikeus on välttämättömyys, sillä naisten feminiiniset piirteet tasapainottavat tuhoavaa maskuliinisuutta.

Toinen luku käsittelee äitiyttä neljästä näkökulmasta. Käsittelen naiseuden ja äitiyden suhdetta, äitejä kansakunnan kasvattajina, moraalien sitomista äitiyteen sekä aviottomien lasten asemaa. Olen kiinnostunut keskustelusta, jossa yhtäältä julistettiin kaikkien äitien oikeutta olla äitejä siviilisäädystä riippumatta ja toisaalta vaadittiin laillisten vaimojen ja jälkeläisten kunnioitusta ja suojelua, jolloin keskustelu linkittyi myös valtion säätelemiin sosiaalisiin instituutioihin, kuten avioliittoon ja perintöön. Samalla selvitän, miten äitiyttä määriteltiin ja arvotettiin kuubalaisfeministien retoriikassa.

Koska feministisen toiminnan aktiivinen kausi osuu yhteen Kuuban kansallisvaltion rakennuksen kanssa, nationalismi on toinen tärkeä ideologia tutkimuksessani. Kuubalaisfeministit käyttivät sanoja *nacionalismo* ja *patriotismo*, joista ensimmäinen kääntyy suomeksi nationalismiksi, toinen isänmaallisuudeksi tai patriotismiksi. He käyttivät sanoja usein synonyymeinä, mutta itse olen päätenyt käyttämään lähinnä termiä nationalismi, sillä mielestäni se on selkeämpi ja arvoneutraalimpi. Lisäksi se tuo paremmin ilmi käsitykseni, että nationalismi on rakennettu idea, ei sisäsyntyinen emootio.

Nationalismi on pahamaineisen hankala ideologia määritellä. Jussi Pakkasvirta ja Pasi Saukkonen huomauttavat *Nationalismit*-kirjansa johdannossa, ettei nationalismille ole useista yrityksistä huolimatta yleisesti hyväksyttyä standardimäärittelyä, vaan nationalismilla voidaan viitata ihmisiä yhdistävään ja yhtenäistävään kulttuuriseen prosessiin, valtionmuodostukseen tähtäävään poliittiseen ideologiaan, yhteenkuuluvuuden tunnetta rakentavaan ja ylläpitävään mentaaliseen tilaan ja jopa

uskonnon kaltaiseen ilmiöön, joka tarjoaa turvallista yhteisöllisyyttä.¹² Umut Özkirimli on muotoillut nationalismin määritelmän teoksessaan *Theories of Nationalism* sanoin: ”Nationalismi on diskurssi, joka jatkuvasti muokkaa tietoisuuttamme ja tapaamme hahmottaa maailmaa. Se määrittää kollektiivisen identiteettimme tuottamalla ja toisintamalla meidät ’kansalaisina’”.¹³

Työssäni analysoin kuubalaisfeministien nationalistista retoriikkaa Özkirimlin määritelmän mukaan, joka mielestäni yhdistää Pakkasvirran ja Saukkosen mainitsevat kulttuurisen prosessin ja mentaalisen tilan. Minua kiinnostavat nationalismen mentaalinen puoli, kansalaisuuden liittäminen osaksi ihmisen identiteettiä sekä tavat, jolla nationalistista ajattelutapaa pyritään nivomaan jokapäiväiseen elämään ja ajatteluun. Kuubalaisfeministien nationalismista on löydettävissä myös uskonnollisia piirteitä.

Yksi kuubalaisen feminismien erityispiirteistä on juuri sen tiiviit yhteydet valtiolliseen nationalismiin, ja analysoin myös tätä suhdetta, varsinkin poliittisten oikeuksien kohdalla. Sekä naisten poliittista että sosiaalista asemaa parantavia uudistuksia perusteltiin nationalistisella retoriikalla. Nationalistinen ajattelu kietoo käsittelemäni teemat yhteen, sillä naisten tarvetta poliittisille oikeuksille perusteltiin ennen kaikkea ajatuksella naisista kansakunnan äiteinä.

Työni on aate- ja naishistorian fuusio. Tutkin naisten ajattelua ja ennen kaikkea naisten aatetta, feminismiä. Työni kontekstissa ”nainen” on identiteettinä oletukseen perustuva, sillä minulla ei ole käytössä tietoja tutkimiini kongresseihin osallistuneiden henkilöiden käsityksiä omasta sukupuoli-identiteetistään. Ajallisen kontekstin sekä heidän osallistumisensa tapahtumaan, joka oli nimetty nimenomaan naisten kongressiksi, huomioon ottaen voimme kuitenkin olettaa, että suurin osa heistä identifioitui naisiksi ja sosiobiologisesti heidät oli määritelty naisiksi. Koska tutkin naisia, haluan kutsua tutkimustani nimenomaan naishistoriaksi enkä sukupuolihistoriaksi, sillä en halua vahvistaa käsitystä, että ainoastaan naiseus on sukupuoli.¹⁴

---

¹² Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 9.

¹³ Özkirimli 2000, 4.

¹⁴ Tarkoitan tällä taipumusta luokitella naisia missä tahansa kontekstissa käsittelevät tutkimukset sukupuolihistoriaksi, kun vastaavaa ei tehdä tutkimuksista, jotka käsittelevät esim. vain miehistä koostuvia ryhmiä tai miesten jakamaa ajatusmaailmaa. Tällä vahvistetaan mielestäni käsitystä miehestä neutraalina kategoriana, vrt. englanninkielinen sana ”man” merkityksessä ”ihminen”. Mikäli olisin työssäni tutkinut esim. kuubalaisfeministien käsityksiä paitsi naisista, myös miehistä tai olisin sisällyttänyt analyysiini lähteitä myös miespuolisilta kirjoittajilta, voisin kutsua työtäni sukupuolihistoriaksi.

Olen pyrkinyt lukemaan lähteitäni niiden ajallinen ja paikallinen konteksti huomioon ottaen ja pyrkinyt tekemään analyysini siltä pohjalta.¹⁵ Toisaalta on myös huomioitava, että minun kontekstini kirjoittajana on hyvin erilainen kuin lähteeni tuottaneiden naisten. Suurimmat eromme liittyvät aikaan ja maantieteeseen, sen sijaan koulutustasomme ja ihonvärimme ovat yhdistäviä tekijöitä. Lisäksi meillä on yhteinen kieli, vaikka heille espanja olikin äidinkieli ja minulle koulussa opittu. Olen käyttänyt myös soveltuvien osin vertailevaa metodologiaa.

1.3. Lähteet ja aikaisempi tutkimus

Yhdysvaltalaisprofessori K. Lynn Stoner on kirjassaan *From House to the Streets – The Cuban Women’s Movement for Legal Reform, 1898-1940* valottanut kuubalaisen feminismien historiaa 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Kirja on kuitenkin jo lähes yhtä vanha kuin allekirjoittanut, joten pyrin tarkastelemaan siinä esitettyjä näkemyksiä uusien silmin. Ylipäätään kuubalaista feminismiä maan itsenäistymisen ja Castron vallankumouksen välisenä aikana on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa melko vähän 1990-luvun alun jälkeen,¹⁶ joten työni tarjoaa päivitetyn, 2010-luvun näkemyksen pieneen palaan kuubalaisen feminismien historiaa. Kuuba ja etenkin sen naiset ovat myös Suomessa melko tuntematon aihe ainakin historian oppiaineen piirissä, joten toivon graduni tuovan edes pienen palan heidän historiaansa myös suomalaisten luettavaksi.

Stoner on tärkeä hahmo tutkimuksessani myös siksi, että primäärilähteeni ovat hänen keräämiään. Hänen kokoelmansa ”Feminism in Cuba 1898-1958” käsittää yli 16 000 sivua muistelmia, sanomalehtiä, puheita, kirjeitä, haastatteluja, raportteja ja toimintakertomuksia. Kokoelman tekstit liittyvät erilaisiin feministisiin aktiviteetteihin ja ne ovat pääasiassa feministiseen toimintaan osallistuneiden naisten tuottamia. Uniikki materiaali antaa minulle mahdollisuuden sisällyttää kuubalaisten feministien oma ääni tutkimukseeni, verrattuna moniin muihin Kuuban historiaa käsitteleviin tutkimuksiin, jotka perustuvat suurelta osin toisen käden lähteisiin Kuuban muodostuttua vuoden 1959 jälkeen hyvin eristäytyneeksi valtioksi. Käsittääkseni Stonerin materiaalia ei ole kukaan muu Suomessa tutkinut.

Olen valinnut Stonerin kokoelmasta tutkittavakseni vuosien 1923 ja 1925 kansallisten naisten kongressien toimintakertomukset, joihin viitataan niiden espanjankielisillä nimillä *Memoria del Primer Congreso Nacional de Mujeres* sekä

---

¹⁵ Kalela 2000, 106-108.

¹⁶ Ks. esim. Davies, Pérez, Miller.

Memoria del Segundo Congreso Nacional de Mujeres, ja jotka olen lyhentänyt alaviitteisiin *Memoria I* ja *Memoria II*. Toimintakertomukset eivät ole täydellisesti sivunumeroituja, joten sivunumerot olen maininnut viitteissä, mikäli ne ovat olleet tekstistä löydettävissä.

Espanjankielisen sanan ”memoria” voisi kääntää myös muistelmiksi tai raportiksi, mutta mielestäni sana ”toimintakertomus” kuvaa parhaiten tekstien sisältöä. Kumpikin kertomus käsittää 500-600 sivua, jotka koostuvat puheista, esitelmistä, pöytäkirjoista ja valokuvista. Kongresseissa oli paikalla laaja skaala erilaisia naisten järjestöjä eri puolilta Kuubaa ja molempien kongressien asialistoilla oli hyvin erilaisia aiheita äänioikeudesta koulutukseen ja uskonnosta kotitalouteen. Keskityn kongressien muistelmiin niiden laajuuden vuoksi sekä siksi, että kongressien oli tarkoitus toteuttajiensa mukaan edustaa kaikkia kuubalaisia naisia. Myös kuubalaiset poliitikot ja sanomalehdistö huomioivat naisten kongressit ja tulkitsivat niitä ikään kuin naisten yleisenä mielipiteenä.¹⁷ Näin ollen oletan, että kongresseilla oli merkitystä myös kuubalaisten feministien itseyemmärykselle oman liikkeensä historiasta ja tarkoituksesta.

Lisäksi käytän lähteenäni myös kuubalaisfeministi Ofelia Domínguez Navarron (1894-1976) muistelmia *50 años de una vida* niiltä osin, kun hän käsittelee naisten kongresseja. Peilaan muistelmia paitsi toimintakertomuksiin, myös Stonerin kirjaan ja artikkeliin Domínguez Navarrosta, joka on julkaistu teoksessa *The Human Tradition in Latin America* ensimmäisen kerran vuonna 1987 ja josta olen käyttänyt neljättä painosta vuodelta 1992. Koska Domínguez Navarro kuului feministisessä liikkeessä radikaaliin oppositioon, suhtaudun hänen muistelmiinsa tapahtumista kriittisesti, mutta katson niiden myös tuovan moniäänisyyttä analyysiini. Domínguez Navarro on myös siitä erityinen henkilö työssäni, että hänestä tiedetään yllättävän paljon. Monesta muusta nimekkäästäkin feminististä ei löydy tietoja esimerkiksi synnyin- ja kuolinajoista, ammanteista tai perhesiteistä; siksi niitä ei valitettavasti ole tässä työssä pystytty kovin usein kertomaan.

Nira Yuval-Davisin klassikkoteos *Gender & Nation* on työssäni tärkeä teoreettisen analyysin väline, sillä kirja on selkeä ja monipuolinen perusteos sukupuolen ja kansalaisuuden suhteesta. Jussi Pakkasvirran ja Pasi Saukkosen teos *Nationalismit* on puolestaan tarjonnut näkemyksiä niin feministisiin nationalismiteorioihin kuin nationalismin muotojen alueellisiin eroihin. Teorioilla on työssäni selittävä, ei

---

¹⁷ Mielipiteitä naisten kongressista kansallisessa lehdistössä. *Memoria I*, 479-506.

tulkinnallinen rooli: en lue lähteitäni teorioiden kautta, vaan käytän niitä analyysini työvälineinä sekä sanoittamaan löydöksiäni paremmin.

Lisäksi olen käyttänyt työssäni erilaisia Latinalaisen Amerikan tutkimukseen liittyviä tutkimuksia, joista erityisesti on mainittava Francesca Millerin *Latin American Women and the Search of Social Justice*. Millerin teos on samalta vuodelta kuin Stonerin, mutta se on ajallisesti ja maantieteellisesti laajempi, sillä se kartoittaa koko latinalaisamerikkalaisen feminismin historiaa löytöretkistä 1900-luvun viimeisille vuosikymmenille. Millerin teoksen arvo työlleni on ollut tarjota latinalaisamerikkalainen konteksti tutkimalleni kuubalaiselle feminismin.

2. Naisesta kansalainen – tavoitteena poliittiset oikeudet

2.1. Petetyt lupaukset

Vielä 1800-luvun alkupuoliskolla, kun Espanja menetti siirtomaitaan Latinalaisessa Amerikassa yhden toisensa jälkeen, Kuuba tunnettiin emämaassa lempinimellä *siempre leal* eli ”aina uskollinen”. Uskollisuus liittyi suurelta osin kreolieliitin¹⁸ pelkoon, että yhteiskunnallisten olojen muuttaminen voisi johtaa orjakapinaan, kuten naapurisaarella oli tapahtunut 1700- ja 1800-lukujen taitteessa. Orjat muodostivat huomattavan osan Kuuban väestöstä ja olivat taloudellisesti elintärkeitä sokerin ensin kivuttua tupakan rinnalle ja vuosisadan mittaan ohi saaren tärkeimpänä vientituotteena.¹⁹

Kuubalainen nationalismi oli 1800-luvun puoleenväliin asti lähinnä kulttuurista. Poliittista separatismia esiintyi vähän ja sekään ei aina tähdännyt itsenäisyyteen, vaan liittymiseen Yhdysvaltoihin tai Simón Bolívarin johtamaan suur-Kolumbiaan. Kuubalaisnationalismissa oli siis nähtävillä samoja kontinentalismin eli mantereenlaajuisen yhdistymisen piirteitä kuin muissakin Latinalaisen Amerikan maissa²⁰ sillä erotuksella, että Kuuba ei ollut aivan varma, halusiko se kuulua Amerikan mantereen pohjois- vai eteläosaan. Kutistuvassa Espanjan imperiumissa ei kuitenkaan pyritty ”Karibian helmen” uskollisuuden säilyttämiseen porkkanoin, vaan kuubalaiset olivat, ihonväristä riippumatta, toisen luokan kansalaisten asemassa. Tämä ärsytti kreolieliittiä, mutta samalla se pelkäsi mahdollisten itsenäisyys Hankkeiden aiheuttavan ongelmia sille tärkeälle orjataloudelle, varsinkin kun Yhdysvalloissa orjuus oli lakkautettu sisällissodan seurauksena.²¹

Ensimmäinen itsenäisyys sota syttyi vuonna 1868 ja kesti vuoteen 1878 – siitä nimi ”kymmenen vuoden sota”. Sodan tarkoitus ei ollut niinkään Kuuban itsenäisyys kuin espanjalaisvallan vaihtaminen, sillä sodan alussa sen johtaja Carlos Manuel de Céspedes kumppaneineen tiedusteli Yhdysvaltojen mielenkiintoa liittää Kuuba osakseen, mutta sisällissodasta toipuva pohjoinen naapuri ei ollut kiinnostunut. Kapinallisten välejä hiersivät myös orjuuskysymykset. Céspedes kannatti orjuuden lakkauttamista, mutta varakkaampien maakuntien kreolit eivät olleet yhtä innostuneita. Kapinallisten

---

¹⁸ Kielitoimiston sivistyssanakirja määrittelee kreolin *romaanisten siirtolaisten jälkeläisiksi Keski- ja Etelä-Amerikassa*, tässä kontekstissa siis Kuubaan tulleiden espanjalaisten jälkeläisiksi.

¹⁹ Valtonen 2017, 240; Ferrer 1999, 18-19.

²⁰ Pakkasvirta 2004, 378-380.

²¹ Valtonen 2017, 242-243.

alkumenestyksen jälkeen sota muuttui raa'aksi ja kuluttavaksi sissisodaksi, joten lopulta kapinalliset solmivat rauhansopimuksen espanjalaisten kanssa.²²

Kaikki kapinallisjohtajat, kuten Antonio Maceo ja Calixto García eivät kuitenkaan hyväksyneet rauhansopimusta, sillä heille tärkeimmät asiat, Kuuban itsenäisyys ja orjuuden lakkauttaminen, jäivät saavuttamatta. Maceo ja García pakenivat Yhdysvaltoihin, mutta Maceo palasi vuonna 1879 nostattamaan uutta kapinaa espanjalaisia vastaan. Seuraava konflikti vuosina 1879-1880 tunnetaan ”pienenä sotana”, *La Guerra Chiquita*, eikä se onnistunut yhtään edeltäjänsä paremmin. Maceo pakeni maasta uudelleen.²³

1880-luvulla oli useita kapinoita ja vallankumousyrityksiä, mutta vasta vuonna 1895 syttyi toinen itsenäisyysota, johon yleensä viitataan, kun puhutaan Kuuban itsenäisyysodasta. Sodan pääpuuhmiehenä toimi José Martí, joka oli karkotettu Kuubasta nationalististen mielipiteidensä vuoksi vuonna 1871 ja joka perusti vuonna 1892 muiden kuubalaisten emigranttien kanssa New Yorkissa Kuuban vallankumouspuolueen (*Partido Revolucionario Cubano*). Martí lisäksi itsenäisyysotaan osallistui vanhoja tuttuja kymmenenvuotisesta sodasta: Antonio Maceo, Máximo Gómez ja Calixto García. Martí sai surmansa yhteenotossa kruunun joukkojen kanssa heti sodan alussa, ja hänestä tuli itsenäisyyden suurin marttyyri.²⁴

Kymmenvuotisesta sodasta poiketen vuonna 1895 alkanut sota ei ollut ennen kaikkea omia etujaan ajaneen kreolieliitin kapina, vaan itsenäisyysliikkeestä oli tullut huomattavasti laajempi ja yhtenäisempi. Sodalla oli myös huomattavasti vahvempi sosiaalinen pohjavire, ja vaikka mitään täsmällistä yhteiskunnallista ohjelmaa ei ollut, pyrkivät kapinalliset selkeästi kumoamaan paitsi siirtomaahallinnon, myös yhteiskunnan koloniaaliset sosiaaliset rakenteet. Konservatiivisin kreolieliitti kääntyi tämän vuoksi itsenäisyyttä vastaan.²⁵

Aluksi Yhdysvallat oli lähinnä huolissaan sodan vaikutuksista liiketoimintaansa alueella, mutta hiljalleen yleinen mielipide kääntyi tukemaan Kuuban itsenäisyysliikettä. Lopulta Yhdysvallat lähetti sota-alus *Mainen* Havannaan, virallisesti ”kohteliaisuuskäynnille”, mutta sen viesti espanjalaisille oli selkeä: Yhdysvallat tarkkaili tilannetta. Helmikuussa 1898 *Maine* yllättäen räjähti, mistä Yhdysvallat syytti

---

²² Valtonen 2017, 243-245.; Ferrer 1999, 22.

²³ Pérez 158; Valtonen 2017, 245.

²⁴ Valtonen 2017, 247-248; Ferrer 1999, 144-145.

²⁵ Valtonen 2017, 248-249.

Espanjaa ja maiden välit kiristyivät lopulta siihen pisteeseen, että Yhdysvallat julisti Espanjalle sodan saman vuoden huhtikuussa.²⁶

Yhdysvaltojen sodanjulistus tarkoitti viimeistä naulaa Espanjan arkkuun. Aselepo astui voimaan elokuussa 1898 ja Espanja luopui Kuubasta, viimeisestä Karibian alueen siirtomaastaan, joulukuussa 1898 Pariisin rauhassa. Rauhansopimuksen neuvottelivat Espanjan ja Yhdysvaltojen edustajat ilman kuubalaisia.²⁷

Itsenäisyysodot olivat julmia ja koskettivat koko kuubalaista yhteiskuntaa. Kymmenvuotisessa sodassa molemmat osapuolet noudattivat poltetun maan taktiikkaa, millä oli katastrofaalisia seurauksia Kuuban sokerista riippuvaiselle taloudelle. Toisessa itsenäisyysodossa Espanjan kovaotteinen kenraali Valeriano Weyler perusti keskitysleirejä, jonne maaseudun väestöä suljettiin, jotteivat kapinalliset voisi värvätä heitä. Tilat ja pellot poltettiin ja kruunun komentajilla oli oikeus teloittaa suoralta kädeltä kaikki kapinallisiksi epäilemäsä tai ne, jotka eivät suostuneet siirtymään keskitysleireihin, joissa ihmisiä kuoli nälkään ja tauteihin. Kapinallisjoukot puolestaan teloittivat armotta kaikki polulleen osuneet espanjalaiset ja espanjalaismieliset. Naiset osallistuivat sotiin sekä sairaanhoitajina että sotilaina, joista käytettiin nimeä *mambisa*. Mambisoista tunnetuin oli vapaustaistelija Antonio Maceon äiti, Mariana Grajales.²⁸

Rauhansopimuksessa Kuuba jäi Yhdysvaltojen sotilashallinnon alle. Virallisesti Kuuba itsenäistyi kolme vuotta myöhemmin, kun yhdysvaltalaisjoukot jättivät saaren. Miehistyksen lopettamisen ehtoihin kuului, että Kuuba sisällytti uuteen, Yhdysvaltain perustuslakiin perustuvaan perustuslakiinsa senaattori Orville H. Plattin mukaan nimetyn niin kutsutun Plattin lisälausekkeen²⁹, joka antoi Yhdysvalloille laajat oikeudet puuttua Kuuban sisä- ja talouspolitiikkaan mikäli Kuuban itsenäisyys tai sisäinen rauha olisivat uhattuina.³⁰

Kuten poliitikot ja liikemiehet, myös yhdysvaltalaiset feministit yrittivät tuoda ajatuksiaan ja käytäntöjään Kuubaan. Pohjoisamerikkalaiset feministit saivat saarivaltiossa ristiriitaisen vastaanoton toisaalta poliittisen tilanteen, toisaalta kulttuuristen erojen vuoksi. Osa kuubalaisfeministeistä näki pohjoisamerikkalaisen feminismin yhdysvaltalaisen imperialismin jatkeena, osa oli avoimempia pohjoisten aatesisariensa ideoilla, esimerkiksi äänioikeuden painottamiselle feministisessä

---

²⁶ Valtonen 2017, 249-250; Bakewell 2004, 491-492.

²⁷ Valtonen 2017, 250.

²⁸ Stoner 20-21; Valtonen 2017, 248.

²⁹ Valtonen 2017 252.

³⁰ Stoner 1991, 34-35; Valtonen 2017 252.

liikkeessä.³¹ Yhdysvaltalaisfeministit ja heidän työnsä tunnettiin Kuubassa, mutta ne eivät olleet täysin hyväksytyjä esikuvia. Maantieteellisestä läheisyydestään huolimatta kahdella kulttuurilla oli hyvin erilaiset tavat ajatella tietyistä asioista.

Kuubalaisfeministit esimerkiksi painottivat latinalaisamerikkalaisten aatesisariensa tapaan äitiyttä, yhteisöllisyyttä ja eroa sukupuolten välillä, kun taas monet yhdysvaltalaisfeministit keskittyivät poliittisiin oikeuksiin, individualismiin ja työhön ja yrittivät häivyttää sukupuolieroja.³²

Kuuban ja Yhdysvaltojen suhteesta on kirjoitettu hyllymetreittäin, mikä havainnollistaa sen kompleksista luonnetta. 1920-luvulla kuubalaiset yhtäältä protestoivat yleisesti Plattin lisälauseketta vastaan ja pitivät poliitikkojen kumartelua pohjoiseen kansallista itsemääräämisoikeutta rapauttavana, mutta toisaalta populaarikulttuurin puolella yhdysvaltalaiset olivat monessa suhteessa esikuvia. Lizabeth M. Lotz kirjoittaa väitöskirjassaan *Leading the Life of a Modern Girl: Representations of Womanhood in Cuban Popular Culture, 1919-1929* ”modernista tytöstä”, uudenlaisesta kuubalaisesta nuoresta naisesta, joka leikkasi hiuksensa, pukeutui lyhyeen hameeseen, poltti tupakkaa ja flirttaili, kuten yhdysvaltalaiset esikuvansa. Vaikka moderni tyttö ei välttämättä vastannut feministien mielikuvaa ihanteellisesta kuubalaisesta naisesta, hän kuitenkin edusti joitain samoja arvoja ja tavoitteita – itsenäisyyttä, moderniutta, vapautta. Useimmat feministit kuuluivat kuitenkin yhteiskunnan yläluokkaan, jolloin myös heidän oli sosiaalisen asemansa vuoksi kiinnitettävä huomiota samoihin ”triviaaleihin” asioihin kuin modernien tyttöjen ulkonäköön, seurustelutaitoihin ja muoti-ilmiöihin.³³

Ensimmäiseen naisten kongressiin oli kutsuttu myös yhdysvaltalaisedustajia. Yhdysvaltojen äänioikeuspuolue National Woman’s Party lähetti tervehdyssähkeen ja *Federacion de Clubs Femeninos de la Florida* oli lähettänyt edustajansa Bessie Wakeman Milesin paikalle.³⁴ Huomionarvoista on, että yhdysvaltalaiset olivat ensimmäisen kongressin ainoat ulkomaalaiset; muista Latinalaisen Amerikan maista tai Euroopasta ei ollut edustajia tai tervehdyksiä. Toiseen kongressiin tervehdyksensä toivat Yhdysvaltojen edustajan lisäksi edustajat Costa Ricasta ja Portugalista, mutta edelleen muut Latinalaisen Amerikan maat loistivat poissaolollaan.³⁵

---

³¹ Stoner 1991, 3.

³² Stoner 1991, 3; Woloch 1984, 327-330; Miller 1991, 74.

³³ Lotz 2008, 40-42.

³⁴ Woman’s Partyn tervehdys & Federacion de Clubs Femeninos de la Floridan tervehdys, puhuja: rouva Bessie Wakeman Miles. Memoria I.

³⁵ Memoria II.

Vaikka populaarikulttuurin saralla yhdysvaltalaisuus oli jopa tavoiteltua, poliittisessa elämässä suhtautuminen oli varautuneempaa niin kansallisten päättäjien kuin feministien keskuudessa. Toisaalta poliittisia esimerkkejä haettiin usein nimenomaan Yhdysvalloista, siellä olivat kuitenkin esimerkiksi parlamentaarinen demokratia ja naisasialiike jo edenneet pidemmälle. Silti ensimmäisessä naisten kongressissa *Partido Nacional Sufragista* edustaja Aida Pérez de Villaurrutia kuitenkin huomautti, että naisten äänioikeuden puuttuminen liittyi myös yhdysvaltalaisen poliittiseen vaikutukseen, sillä Kuuban perustuslaki vuodelta 1901 perustui Yhdysvaltojen perustuslaille, joka ei ollut taannut naisille vielä silloin äänioikeutta.³⁶ Äänioikeus oli noussut myös latinalaisamerikkalaisten feministien vaatimuslistojen kärkeen vuoden 1922 jälkeen, kun *Pan-American League for the Advancement of Women* oli perustettu. Sen perustamiskokouksessa Baltimoressa oli ollut mukana myös useita kuubalaisia edustajia.³⁷

Kuubalaisnaiset olivat pettyneitä paitsi yhdysvaltalaisiin, myös kuubalaismiehiin, sillä he kokivat itsenäisyssotiin osallistuneiden naisten ansainneen heille yhtäläiset kansalaisoikeudet, jotka perustuslakia valmisteleva kokous ja sen jälkeen hallitukset ja presidentit olivat ohittaneet.³⁸ Tavoiteltu itsenäisyys ei ollut tuonut todellista muutosta, vaan kun itsenäisyys oli voitettu, oli palattu takaisin vanhaan ja itsenäisyyden puolesta taistelleet naiset olivat palanneet koteihinsa hoitamaan lapsiaan.

Kongressin puheenvuoroissa toistuivat viittaukset naisten toimiin itsenäisyysodissa niin taistelukentällä kuin kotirintamalla osoituksena siitä, että naiset olivat osallistuneet Kuuban tasavallan perustamiseen.³⁹ Serafina Galvez de Sarachaga ilmaisi osanottajien pettymyksen vuonna 1923:

*Tasavallan perustuslaista vastuussa olleet ovat unohtaneet naisten työn, ei vain viimeisimmässä itsenäisyysodassa, vaan myös muissa vallankumousyrityksissä ja suuressa kymmenen vuoden sodassa, antaa sille oikeudenmukainen paikka perustuslaissa, myöntää heille poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet, jotka heille kansalaisina kuuluvat, näin toimien erittäin epäoikeudenmukaisesti, sillä tällä tavalla me olemme ala-arvoisempia valtion muihin kansalaisiin verrattuna.*⁴⁰

Lähes kaikissa kongressin äänioikeutta käsitelleissä esitelmissä pyrittiin rakentamaan yhteyttä itsenäisyssotiin osallistuneiden naisten ja 1920-luvulla

---

³⁶ Äänioikeus, Partido Nacional Sufragista virallinen teema, puhuja: Aida Pelaez de Villaurrutia. Memoria I, 351.

³⁷ Miller 1991, 89.

³⁸ Feminismi toiminnassa, vapaa aihe. Puhuja: Serafina Galvez de Sarachaga. Memoria I, 269-270.

³⁹ Esim. Memoria I, 30. Memoria II, 12; 16-17.

⁴⁰ Feminismi toiminnassa, Vapaa aihe. Puhuja: Serafina Galvez de Sarachaga. Memoria I, 269-270.

kuubalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavien naisten välille. Naiset olivat taistelleet itsenäisyyden saavuttamiseksi ja nyt seuraava sukupolvi kävi omaa taisteluaan työpaikoilla, kouluissa ja kodeissa rakentaakseen ja säilyttääkseen itsenäisen valtion. Tohtori Graziella Barinaga muotoili ajatuksen suoraan puheessaan vuoden 1925 kongressissa: *Kuubalainen nainen osallistui monin tavoin vapauden valloitukseen, jotta Kuubasta tuli itsenäinen ja suvereeni valtio, ja hänen täytyy saada kansalaisen oikeudet.*⁴¹

Itsenäisyys ja suvereeni valtio nähtiin olennaisina naisten oikeuksien toteutumisen kannalta, mutta itsenäisyydellä oli puhujille selvästi myös itseisarvoa. Nationalistinen retoriikka leikkaa läpi niin ensimmäisen kuin toisenkin kongressin esitelmät ja nationalismin vahvistaminen on kirjattu molempien kongressien johtopäätöksiin. Nationalismi tuntuu olevan kongresseissa jopa voimakkaammin läsnä kuin feminismi, jota ei esimerkiksi ole kirjattu johtopäätöksiin aatteena, joka tulisi nationalismin tapaan pyrkiä istuttamaan kaikkien kuubalaisten sydämiin. Pelegrina Sarda kuvaili ensimmäisessä kongressissa, että naiset olivat itsenäisyyden puolesta tukahduttaneet kyöneleensä ja turruttaneet sydämensä voidakseen lähettää puolisonsa ja lapsensa taistelukentille itsenäisyyden puolesta.⁴² Sen sijaan feminismiin tai naisten oikeuksien puolustamisesta ei käytetty samanlaista taisteluretoriikkaa. Feministit eivät halunneet rakentaa yksioikoista kuvaa miehistä naisten vihollisina, vaan pyrkivät vahvistamaan ajatusta kahden sukupuolen muodostamasta kansakunnan kokonaisuudesta.

Kongressien osanottajat pyrkivät osoittamaan lähes ylitsepuuruvan kansallismielisyytensä, sillä heidän katsantokannassaan tunnetta seurasi oikeus. Kuubalaisuus ei ollut jotain itsestään ihmiselle langennutta, vaan se oli ansaittua. Rinnastus kristinuskon oppiin, että ihminen ansaitsee pelastuksensa uskolla, on ilmeinen. Pelastukseen ovat yhtä lailla kelpollisia niin miehet kuin naiset, ja feministit näkivät myös Kuuban ja kuubalaisuuden kuuluvan molemmille sukupuolille. He näkivät naisten muodostavan puolet kansakunnasta, osallistuivathan he joka päivä sen toimintoihin. Oikeus seurasi tunteen lisäksi myös toiminnasta. Siksi he eivät hyväksyneet kansalaisoikeuksien rajaamista vain miehille, sillä he olivat kansallismielisyydellään ja työllään kansakunnan toiminnoissa osoittaneet olevansa samalla tavalla osa kansakunnan kokonaisuutta.

---

⁴¹ Onko kuubatar alamainen vai kansalainen? Vapaa aihe. Puhuja: Tohtori Graziella Barinaga. Memoria II, 564.

⁴² Naisen vaikutus rodun moraaliseen ja fyysiseen suojeluun. Asociación Naional de Enfermeras'n virallinen teema. Puhuja: Pelegrina Sarda. Memoria I, 147-148.

Tohtori Barinaga toi puheessaan esiin tavan hahmottaa naisten ja miesten muodostamaa arkielämän kokonaisuutta, joka muodostaa valtion:

Minun nähdäkseni mies on epätavallisessa tilanteessa tehdessään lakeja... Lapsena, ensimmäinen asia hänelle on äiti; lapsuudessa hän luottaa sisaruksiinsa leikkiessään, olivat nämä poikia ja tyttöjä; teini-iässä hän alkaa suosia naisen seuraa; aikuisuudessa äiti, tytär, vaimo, sisar, morsian, kaikki hänen rakkaansa, ovat heidän ajatuksissaan; viimeisinä vuosinaan, nainen aina lohduttaa häntä... Miten vuosisatojen ajan, jolloin tämä henkinen toisiinsa tunkeutuminen toistuu kaikissa roduissa, valtioissa, kansoissa, perheissä, kotitalouksissa... Ainoan kerran elämässään, lakeja säätäessään, mies unohtaa naisen!⁴³

Feministit kysyivät, että kun nainen ei ollut näkymätön kuubalaisen yhteiskunnan arkitodellisuudessa, miksi hän oli näkymätön lainsäädännössä? He pyrkivät osoittamaan, että nainen oli miehen tasavertainen kumppani ja osallistui yhteiskunnan toimintaan sen kaikilla aloilla. Club Femenino de Cuban Pilar Houston perusteli näkemystä vuonna 1923:

Kuubalainen nainen kaikissa ominaisuuksiensa muodoissa, äitinä, tyttärenä, puolisona tai kansalaisena; koulussa, taiteissa, kirjallisuudessa, sodassa ja rauhassa ja kaikissa ilmentymissään, aktiivisissa tai passiivisissa, pitänyt korkealla kykyjensä itsenäistä rohkeutta. Hän hylkää kommentit, että niin ei olisi tai hän ei olisi samojen poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien arvoinen.⁴⁴

Naisilla oli oma tietty paikkansa yhteiskunnassa, joka määrittyi suhteessa mieheen (puoliso, tytär, sisko) tai lapsiin (äiti), mutta hän oli myös kansalainen ja hän osallistui kansakunnan niin henkiseen kuin fyysiseenkin toimintaan. Kyse ei ollut feministien mukaan siitä, etteikö naisilla olisi ollut kykyjä ja itsevarmuutta, joita kansalaisuus vaati, vaan siitä, ettei niitä haluttu tunnustaa.

2.2. Modernisaatiokertomus

Entinen siirtomaa Kuuba tahtoi itsenäistyessään karistaa kaikki koloniaalisen menneisyyden jäänteet ja astua uudelle vuosisadalle itsenäisenä, modernina valtiona. Itsenäisyyden ensimmäiset vuosikymmenet olivat intensiivisen kansakunnan rakentamisen ja kuubalaisuuden määrittelyn aikaa. Myös feministinen liike Kuubassa

---

⁴³ Onko kuubatar alamainen vai kansalainen? Vapaa aihe. Puhuja: tohtori Graziella Barinaga. Memoria II, 571.

⁴⁴ Naisen oikeudet. Club Femenino de Cuban virallinen teema. Puhuja: Pilar Houston. Memoria I.

oli hyvin kiinnostunut kansallisvaltiosta ja kansakunnasta ja rakensi aktiivisesti kuvaa ”kuubalaisesta naisesta”. Sanapari *La mujer cubana* esiintyy eri muodoissaan kummankin kongressin puheissa, yleensä jo otsikossa, jolloin tulee hyvin selväksi, että feministit kohdistivat viestinsä nimenomaan kuubalaisille naisille. Samanlaista naiseuden määrittelyä kansallisessa kontekstissa oli harrastettu myös Meksikon kansallisessa feministien kongressissa tammikuussa 1916.⁴⁵ Nationalismin ja feminismin yhdistäminen ei ollut ainutkertaista, vaan Kuuba vertautuu esimerkiksi saman ajan Suomeen, jossa feministiset ja kansallismieliset aatteet kietoutuivat myös yhteen.⁴⁶ Sekä Kuuba että Suomi olivat uusia, pieniä valtioita, jotka olivat itsenäistyneet suurista monikansallisista imperiumeista aikana, jolloin suuret ideologiat - nationalismi, sosialismi, feminismi – elivät ensimmäistä nousukauttaan. Francesca Miller huomauttaa, että kansallismielisyys on usein poliittisesti levottomina aikana ihmisiä yhdistävä tekijä,⁴⁷ mikä myös osiltaan selittää, miksi kuubalaiset ja suomalaiset feministit nojasivat niin vahvasti nationalistiseen ajatteluun.

Merkittävä ero Suomen ja Kuuban naisten välillä oli kuitenkin, että ensiksi mainituilla oli täydet poliittiset oikeudet jo kotimaansa itsenäistyessä, jolloin he saattoivat heti olla mukana rakentamassa uutta valtiota sen korkeimmissa lainsäädäntöelimissä asti. Kuubassa puolestaan kaikki lainsäätäjät olivat miehiä 1940-luvulle asti. He eivät itse identifioineet itseään feministeiksi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, mutta poliittisen tilanteen epävarmuus sekä poliitikkojen halu modernisoida Kuuba pelasivat naisten oikeuksien pussiin.⁴⁸ Ensinnäkin Platin lisälauseke rajoitti Kuuban parlamentin lainsäädäntövaltaa useilla politiikan osa-alueilla. Yhdysvallat ei ollut kovin halukas antamaan kuubalaisille juurikaan liikkumatilaa, varsinkaan talouspolitiikassa, jossa se valvoi omien suuryritystensä etuja. Sosiaalilainsäädäntö jäi oikeastaan ainoaksi politiikan osa-alueeksi, jolla kuubalaiset lainsäätäjät saattoivat oikeasti saada jotain aikaan.

Toiseksi poliittinen ja taloudellinen epävarmuus horjutti poliitikkojen luottamusta paikkojensa pysyvyyteen, jolloin he hakivat taustatukea feministisiltä järjestöiltä. Suurin osa johtavista feministeistä oli kuitenkin sukulaisuussiteiden kautta vaikutusvaltaisessa asemassa kuubalaisessa yhteiskunnassa, joten heidän tuellaan oli painoarvoa.⁴⁹ Vuonna 1924 valittu presidentti, myöhemmin diktaattori Gerardo

---

⁴⁵ Miller 1991, 76.

⁴⁶ Juvonen 2010, 258-259; Urponen 2010, 300.

⁴⁷ Miller 1991, 90.

⁴⁸ Stoner 1991, 34; Miller 1991, 78.

⁴⁹ Stoner 1991, 82; 108.

Machado oli yksi tunnetuimpia feministien tuen kalastelijoita. Puheessaan vuoden 1925 naisten kansallisessa kongressissa hän lupasi toteuttaa naisten äänioikeuden kautensa aikana.⁵⁰ Machadolla olikin kautensa alkupuolella 1920-luvun puolessavälissä paljon tukijoita feministien parissa, mutta hänen myöhemmät toimensa oman valtansa lisäämiseksi varsin brutaaleilla keinoilla käänsivät suurimman osan feministeistä 1930-luvulle tultaessa häntä vastaan. Machado syöstiin vallasta vuonna 1933.⁵¹

1910- ja -20 –luvuilla toteutettiin joitakin naisten sosiaalista ja taloudellista asemaa parantaneita uudistuksia, esimerkiksi vuoden 1917 laissa määrättiin, ettei maahanmuuttajamiestä saanut palkata tekemään työtä, jonka kuubalainen nainen voisi tehdä. Samana vuonna naimisissa olevat naiset saivat oikeuden hallita omaa ja perheensä omaisuutta, olla syytettynä tai nostaa syyteen oikeudessa sekä oikeuden päättää edellisistä avioliitoista syntyneistä lapsistaan. Nämä uudistukset tehtiin ennen organisoitunutta naisasialiikettä ja pääasiassa taloudellisista motiiveista; Kuuban talous oli huonossa jamassa sotien jäljiltä ja lainsäätäjät halusivat suojella maata omistavan luokan etuja varmistamalla, että myös tytär saattoi periä isänsä omistuksia tai vaimo hallita miehensä. Taloudellisilla uudistuksilla ei ollut hirveästi vaikutusta työläisnaisten elämään, sillä esimerkiksi vuoden 1917 laki ei koskenut maatalous- ja tehdastyöläisiä tai kotiapulaisia.⁵²

Kuuma peruna kuubalaisessa sosiaalipoliittisessa keskustelussa 1910- ja -20 – luvuilla oli avioero.⁵³ Katolisen opin mukaan avioliitto on sakramentti, eikä se tunnista avioeroa. Kuubassa, kuten muissakin katolisissa maissa oli käytössä puolisoiden asumusero, mutta periaatteessa avioliitto oli voimassa ”kunnes kuolema heidät erottaa”. Avioero ei ollut lainsäätäjien näkökulmasta ainoastaan naisten oikeuksien asia, vaan liittyi kiinteästi haluun modernisoida yhteiskuntaa erottamalla kirkko ja valtio. Asiaan liittyi myös luokka-aspekti: asumusero oli ollut käytännössä mahdollinen vain yläluokalle, mutta avioero antaisi myös köyhällä kansanosalla mahdollisuuden päättää avioliittonsa. Lisäksi vaakakupissa painoi tieto, että itsenäisyysotien johtajat, uuden tasavallan kansallissankarit, olivat kannattaneet avioeroa.⁵⁴

Avioerokeskustelua käytiin vielä hyvin nuoren ja hajanaisen naisasialiikkeen aikana, mutta naiset ottivat osaa keskusteluun aiheesta, useimmiten tosin miestensä tai isiensä kautta. Naisten mielipiteet jakautuivat avioerokeskustelussa, samoin kuin esimerkiksi

---

⁵⁰ Kenraali, presidentti Gerardo Machadon avajaispuhe. Memoria II; Bronfman 2007, 73-74.

⁵¹ Stoner 1991, 109-110; Pérez 264.

⁵² Stoner 1991, 40-45; Miller 1991, 78.

⁵³ Stoner 1991, 46.

⁵⁴ Stoner 1991, 47-48; Miller 1991, 78-79.

Meksikossa. Katolisella kristinuskolla oli suuri vaikutus monen latinalaisamerikkalaisen naisen elämässä ja tätä kautta he näkivät avioeron epäkristillisenä. Monet, varsinkin ylempien luokkien naiset, näkivät avioeron myös uhkana maalliselle asemalleen – avioero antaisi heidän miehilleen laillisen mahdollisuuden jättää heidät, jolloin heidän ja mahdollisesti myös heidän lastensa taloudellinen asema olisi uhattuna. Asumuserossa aviomies oli kuitenkin velvollinen elättämään vaimoan ja lapsiaan ja nainen säilytti mahdollisen miehensä kautta saamansa aseman tai arvon.⁵⁵

Avioeron puolustajien mukaan avioliiton pyhyys säilytettäisiin kuitenkin parhaiten niin, ettei ihmisten ollut pakko kitua toimimattomissa avioliitoissa ja vaimoilla olisi mahdollisuus vapautua väkivaltaisista miehistään. Lisäksi huomautettiin kaksoisstandardista, jossa miehen avioliiton ulkopuolisia suhteita ei tuomittu läheskään siinä mittakaavassa kuin naisten – Kuubassa oli edelleen voimassa espanjalaisen lain pykälä, jonka mukaan mies sai surmata vaimonsa ja tämän rakastajan, jos sai heidät kiinni itse teossa. Avioero nähtiin ratkaisuna avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin. Virallinen avioero johtaisi myös aviottomien lasten määrän pienenemiseen, sillä asumuserossa olleen henkilön lapset uuden kumppanin kanssa olivat ilman virallisen avioeron mahdollisuutta aviottomia ja siten vailla oikeuksia riippumatta vanhempiensa suhteen vakavuudesta.⁵⁶

Avioeron puolustajat voittivat ja laki astui voimaan vuonna 1918. Mielenkiintoisen siitä teki naisasialiikkeen näkökulmasta, että voimaan astui niin kutsuttu ”syytön ero” (engl. *no-fault divorce*), eli lain mukaan avioeron saamiseksi ei tarvittu osoitusta, että kumpikaan puolisoista olisi jotenkin rikkonut avioliittosopimusta. Laki määritteli joitain eroavaisuuksia avioeron toteutukseen, mikäli jompikumpi puolisoista todettiin jotenkin syylliseksi avioliiton rikkomiseen, esimerkiksi uskottomuuteen tai lastensa elatuksen laiminlyöntiin, mutta periaatteessa eron saamiseksi ei tarvinnut todistaa puolisonsa tehneen minkäänlaista rikkomusta.

Todennäköisesti tämä palveli erityisesti naisia, joiden ei tarvinnut todistaa jollain keinoilla esimerkiksi aviomiehensä väkivaltaisuutta, uskottomuutta tai päihdeongelmia päästäkseen eroon avioliitostaan. Näin ollen esimerkiksi yläluokan naisten ei tarvinnut tuoda avioliittonsa likapyykkiä käsiteltäväksi oikeuteen, vaan ero saatettiin hoitaa kaikessa hiljaisuudessa. Avioerolaki jätti kuitenkin avoimeksi vaimon oikeuden lapsiinsa eron jälkeen, sillä Kuuban lakien mukaan lapset olivat aina ensisijaisesti isänsä

---

⁵⁵ Stoner 1991, 49; Miller 1991, 92.

⁵⁶ Stoner 1991, 49-50.

auktoriteetin alla. Samoin laki oli melko hampaaton tapauksissa, joissa elatusavun maksaja ei suorittanut maksujaan.⁵⁷

Ensimmäiset naisten asemaa parantaneet lakiuudistukset olivat siis miesten aikaansaannoksia. Niiden motiivit olivat pääasiassa taloudellisia tai valtapoliittisia. Käytännössä esimerkiksi avioeroa käytettiin harvoin ratkaisuna aviollisiin ongelmiin ja taloudelliset parannukset koskettivat oikeastaan vain yhteiskunnan kapeaa yläluokkaa. Sen sijaan naisten äänioikeus, joka oli sekä vuonna 1923 että 1925 kansallisten naisten kongressien tärkein yksittäinen vaatimus, kirjattiin valtion lakiin vasta vuonna 1934 ja ratifioitiin vuonna 1940.⁵⁸ Myös toinen tärkeä vaatimus, aviorikoslainsäädännön muutos, toteutui vasta vuonna 1930, ja silloinkin se astui voimaan ilman presidentti Machadon allekirjoitusta.⁵⁹ Sekä äänioikeus että aviorikoslainsäädännön muutos etenivät hitaammin, sillä ne olivat naisen asemaa paljon perustavammanlaatuisesti muuttavia uudistuksia. Lisäksi niiden vaikutukset olisivat leikanneet koko yhteiskunnan sosioekonomisen koostumuksen läpi.⁶⁰

Aviorikoslainsäädännön muuttaminen oli mukana ensimmäisen naisten kongressin yleisesti hyväksytyissä päätöslauselmissa.⁶¹ Päätös perustui tohtori Rosa Andersin esitelmään, jossa hän ruoti lakipykälää muun muassa näin:

Meidän maamme kaltaisessa maassa, jossa vapauttava vallankumous tuhosi vanhat ja rapistuneet vanhan vallan rakenteet, hyväksyen vapauden, veljeyden ja tasa-arvon jalot periaatteet, jotka julistettiin jo mahtavassa Ranskan vallankumouksessa ja jotka ovat inspiroineet suurinta osaa moderneista perustuslaeista, me emme voi pitää lakijärjestelmässämme artiklaa, joka perustuu vain ja ainoastaan kuvottavalle miehelle egoismille ja on kuin yleinen ja laillinen tunnustus vanhalle feodaaliselle oikeudelle aikakautena, joka on tai jonka tulisi olla meidän, vapauden ja edistyksen.⁶²

Pureva ilmaus Andersin puheessa on sana ”feodaalinen”, jonka voidaan ajatella viittaavan vanhaan, aikansa eläneeseen ja taantumukselliseen, lyhyesti ilmaistuna siis sellaiseen, jolla ei pitäisi olla mitään paikkaa modernin valtion lakikirjassa. Hän ei vedonnut niinkään kuubalaisten lainsäätäjien uudistusmielisyyteen sinänsä, vaan ennen kaikkea haluun pyyhkiä pois siirtomaan maine.

---

⁵⁷ Stoner 1991, 51-52.

⁵⁸ Stoner 1991, 125; Davies 1996, 107.

⁵⁹ Stoner 1991, 155.

⁶⁰ Stoner 1991, 54.

⁶¹ Johtopäätökset. Memoria I, 454.

⁶² Tasa-arvo aviorikoslainsäädännössä, vapaa aihe. Puhuja: tohtori Rosa Anders. Memoria I, 341.

Vaikka naiset saivat äänioikeuden Kuubassa suhteellisen varhain verrattuna muuhun Latinalaiseen Amerikkaan ja Karibian alueeseen, jossa suurin osa valtioista toteutti naisten äänioikeuden 1940-50 –luvulla,⁶³ kuubalaisfeministit vertasivat maansa tilannetta ennemminkin pohjoiseen naapuriinsa Yhdysvaltoihin, joissa naiset olivat saaneet koko liittovaltiossa äänioikeuden vuonna 1920, osassa osavaltioista jo aikaisemmin. Tältä kannalta katsottuna Kuuba oli siis jälkijunassa ja feministit pyrkivät nivomaan naisten äänioikeuden Kuuban nousujohteiseen kehitykseen entisestä koloniasta moderniksi, itsenäiseksi valtioksi.

Pilar Morlon de Menéndez liitti tyylikkäästi yleisesti inhotun ja Kuuban edistystä hidastavaksi koetun Plattin lisälausekkeen vaatimukseen ottaa naiset mukaan tasavallan hallintoon:

*Päivänä, jona näyttäydymme amerikkalaisten silmissä kunniallisena valtiona, joka kunnioittaa lakejaan, jota hallitsevat parhaat, joka on omistautunut jaloille, hyödyllisille ja terveeseen moraalien mukaisille toimille, Plattin lisälauseke katoaa, sillä onhan se vain hyödytön ja vanhanaikainen.*⁶⁴

Yhdysvaltalaisen poliittinen ja taloudellinen vaikutusvalta oli Kuubassa voimakkaimmillaan juuri 1920-luvulla⁶⁵, ja feministit ymmärsivät sen. He ymmärsivät myös, että yhä useammat ryhmät yhteiskunnassa vastustivat sitä, joten naisten oikeuksien liittäminen yhä kasvavaan kansallisylypeyteen ja suvereniteetin kaipuuseen oli tehokasta retoriikkaa. Kuubalaiset olivat tuskin unohtaneet, että kansallissankariksi nostettu itsenäisyys sodan marttyyri José Martí oli myös aikoinaan varoitellut Latinalaisen Amerikan valtioita Yhdysvaltojen imperialistisista taipumuksista.⁶⁶

Kuuba oli itsenäistynyt Espanjasta ainoastaan pudotakseen saman tien pohjoisamerikkalaisten vallan verkkoon kuin hampaaton barrakuda. Voidakseen kehittyä oikeasti suvereeniksi valtioksi ja ansaitakseen pohjoisen naapurinsa kunnioitus sen oli hylättävä kaikki, mikä muistutti koloniaalisesta menneisyydestä. Vaikka missään kongressin puheenvuorossa ei suoraan puhuta alentavasti muista entisistä Espanjan alusmaista, niiden poissaolo niin kongressin osanottajista kuin esitelmistä viestittää selvästi, että Kuuba ei halunnut tulla luokitelluksi samaan kategoriaan entisten kolonioiden kanssa. Yksi Espanjan ja Kuuban välejä hiertänyt asia 1800-luvulla oli ollut juuri espanjalaisten tapa kohdella kuubalaisia toisen luokan kansalaisina, joten

---

⁶³ Miller 1991, 96.

⁶⁴ Nationalismi. Havannan provinssin ja Federación Nacional de Asociaciones Femeninas'n virallinen teema. Puhuja: Pilar Morlon de Menéndez. Memoria I, 186.

⁶⁵ Valtonen 2017, 258.

⁶⁶ Ching, Buckley, Lozano-Alonso 2007, 220.

todennäköisesti kuubalaisten tarve näyttäytyä tasavertaisena muiden valtioiden silmissä oli kova. Feministit huomasivat sen, joten he muotoilivat kritiikkinsä kärjen niin, että se osui kipeästi juuri tarpeeseen irrottautua kaikesta kolonialismiin liittyvästä.

Avajaispuheessaan vuonna 1925 Morlon de Menéndez julisti:

*Edistys meidän maassamme on se päivä, jolloin ajatus henkisten kykyjen erosta sukupuolten välillä on siirtynyt kiistattomien ennakkoluulojen joukkoon. Edistys on se päivä, kun naisten laissa tunnustetaan käyttävän oikeuksia, jotka he ovat oikeutetusti luonnolta perineet.*⁶⁷

Jälleen puhuja on valinnut paljonpuhuvan ilmaisun ”ennakkoluulo”, jonka voidaan ajatella viittaavan esimerkiksi taikauskoon tai muihin vanhoihin uskomuksiin, joita on harjoitettu vanhan emämaan takapajuloissa, mutta joita uusi, moderni tasavalta ei enää tarvitse. Lisäksi määre ”kiistaton” viittaa tieteellisesti todistettuun, tutkittuun tietoon, jolle modernit valtiomiehet halusivat rakentaa uudenkarheita kansallisvaltioitaan ympäri maailmaa.⁶⁸

Useissa muissakin puheenvuoroissa molemmissa kongresseissa toistuu Morlon de Menéndezin ajatus naisten luontaisesta tasa-arvosta miesten kanssa paitsi yhteiskunnallisesti, myös henkisesti. Kuubalaiset naiset kuvataan vahvatahtoisina, älykkäinä ja kyvykkäinä:

*Feminismi voi olla erittäin tärkeä tukeva tekijä isänmaallisessa tehtävässä, sillä meiltä ei puutu tahtoa eikä älykkyyttä ottaaksemme aktiivisesti osaa kansallisen elämän tulevaan kohtaloon. Nainen on osoittanut useissa kansakunnissa yhtenäisyytensä ja itsehillintänsä, huojumattoman voimansa ja osaamisensa yhteiskuntaelämässä.*⁶⁹

Feministit siis yhdistivät myös Kuubassa naisiin attribuutteja, jotka oli aikaisemmin varattu lähinnä miehille ja esittivät naiselle aktiivista roolia yhteiskunnassa vastakohtana passiiviselle kotielämälle. Tässä mielessä he eivät siis varsinaisesti kyseenalaistaneet vallitsevaa järjestelmää tai ominaisuuksia, joille se perustui, vaan pyrkivät osoittamaan, että myös naisilla oli niitä ominaisuuksia, joita vaadittiin yhteiskunnan valtaapitäviltä. He olivat tässä suhteessa hyvinkin klassisia ensimmäisen aallon feministejä, jotka kannattivat porvarillisen ja kapitalistisen yhteiskunnan mallia ja halusivat muuttaa sitä vain sikäli, että se sisältäisi myös naiset.

---

⁶⁷ Pilar Morlon de Menéndezin avajaispuhe, Memoria II, 47.

⁶⁸ Bronfman 2007, 74.

⁶⁹ Feminismi Kuubassa – sen saavutukset ja ihanteet. Kuinka taata meille hyvinvointi? Asociación de la Prensa de Colónin virallinen aihe. Puhuja: Nti. Edelmira González y Martínez. Memoria II, 335.

Feministit eivät esittäneet naisten aktiivisuutta mitenkään uutena asiana, vaan heidän näkemyksensä mukaan naiset olivat aina olleet aktiivisia, mutta eivät olleet saneet toiminnastaan sille kuuluvaa tunnustusta. Lähtökohtaisesti maskuliiniseksi luokitellut ominaisuudet kuten aktiivisuus, päämäärätietoisuus ja voima olivat heidän katsantokantansa mukaisesti kiistämättä positiivisia. Näin ollen, koska miehet olivat estäneet naisilta pääsyn politiikkaan ja sitä kautta estäneet kansakuntaa käyttämästä koko potentiaaliaan, nuoren tasavallan ongelmat selittyivät naisten äänioikeuden puutteella, ja ne voitaisiin vastaavasti korjata sillä. *La Mujer* –lehden päätoimittaja ja *Partido Demócrata Sufragista* perustaja María Collado ilmaisi ajatuksen vuonna 1925 näin:

Minun ymmärrykseni mukaan miesten suuri virhe on ollut eristää naiset hallinnosta, tehden siitä hidasteen, joka ei anna heidän edetä edistyksen polulla niin nopeasti kuin heidän pitäisi, ja tämä on rangaistus, jonka hänen egoismsinsa saa osakseen.⁷⁰

Toisin sanoen, mikäli kuubalaiset lainsäätäjät todella tahtoivat maansa edistyvän, he myöntäisivät naisille äänioikeuden. Samaa mieltä oli myös *Club Femenino de Cuban* edustaja Pilar Houston ensimmäisessä naisten kongressissa: *Naisten tämänhetkinen tilanne on vakavin syyte miesten absoluuttista valtaa vastaan, koska meidän sukupuolemme eristämällä (he) ovat vastustaneet edistystä, älykkyyttä ja puolen ihmiskunnan tarpeita!⁷¹*

Monessa maassa naisten äänioikeutta koskevissa keskusteluissa argumenttina naisten päästämistä uurnille vastustettiin sillä perusteella, että naiset muodostivat usein huomattavan osan aktiivisista kirkossa kävijöistä ja sen arveltiin heijastuvan äänestyskäyttäytymiseen niin, että he äänestäisivät traditionalistisia ehdokkaita. Myös latinalaisamerikkalaiset feministit olivat 1800-1900 -lukujen taitteessa olleet samoilla linjoilla, minkä vuoksi äänioikeus ei ollut Latinalaisessa Amerikassa feministien ykköstarve ennen 1920-lukua.⁷² Tohtori Angela M. Zaldívar käänsi tämän ajatuksen kuitenkin pääläelleen:

-- naiset eivät toisi taantumuksellisia kongressiin, koska he tietävät liian hyvin, etteivät taantumukselliset, traditionalistit, uudistaisi lakeja, eivätkä he rikkoisi orjuutemme kahleita. Naisten puuttuminen julkisiin asioihin ei loisi minkäänlaista uskonnollista ongelmaa, sillä naiset, kuten miehetkin, harjoittavat kaikkia uskontoja. Englanti ja Yhdysvallat – joissa katoliset näyttävät olevan enemmistö ja

---

⁷⁰ Naisten äänioikeus. Partido Demócrata Sufragista virallinen aihe. Puhuja: nti. María Collado. Memoria II,

⁷¹ Naisen oikeudet, Club Femenino de Cuban virallinen aihe. Puhuja: Pilar Houston. Memoria I, 108-109.

⁷² Miller 1991, 86.

*joissa uskontoa harjoittavat tekevät sen lämmöllä ja innolla eivätkä välinpitämättömästi niin kuin me – ovat, tähän asti, kaksi voimakkainta demokratiaa.*⁷³

Tohtori Zaldívarin väite kuubalaisesta välinpitämättömyydestä uskontoa kohtaan saattoi pitää paikkansa hänen omassa sosiaalisessa ja koulutuksellisessa kontekstissaan, mutta sitä tuskin saattoi yleistää koskemaan koko maata. Samoin hän saattoi yliarvioida kuubalaisnaisten uudistusinnostuksen. Samassa vuoden 1925 kongressissa, jossa Zaldívar esitelmöi, feministisen liikkeen radikaalien ja konservatiivien välille repesi valtava riita aviottomien lasten oikeuksista.

Katolisella kirkolla oli Kuubassa, kuten muuallakin latinalaisessa Amerikassa, vahva asema, eivätkä naisten kongressien osanottajat poikenneet uskonnollisesti huomattavasti muusta väestöstä. Molempiin kongresseihin osallistui edustajia erilaisista katolisista organisaatioista, vaikka varsinaista virallista kirkon edustajaa ei paikalla ollutkaan. Feministit olivat pääasiassa valkoisia, ylä- tai keskiluokkaisia ja usein koulutettuja naisia, joiden uskonnollisiin ajatuksiin tuskin vaikutti pääasiassa mustan väestön Santería-uskonto, joka ei tosin sekään yleensä ollut ristiriidassa katolisuuden kanssa ja oli 1920-luvulla vainojen takia painunut yhä enemmän maan alle.⁷⁴ Siinä mielessä Zaldívarin näkemys naisten äänestyskäyttäytymisestä oli todennäköisesti turhan optimistinen, olivathan erilaiset naisryhmittymät vastustaneet avioeroakin uskonnollisiin syihin vedoten. Ilmeisesti kuitenkin kuubalaisten tapa verrata maataan ennen kaikkea Yhdysvaltoihin ennemmin kuin muihin espanjankielisiin Amerikan mantereeseen maihin vaikutti haluun modernisoida Kuuba erottamalla kirkko ja valtio toisistaan, ja myös feministit kannattivat esimerkiksi sekulaareja kouluja.⁷⁵

Edistys oli molemmissa kongresseissa tärkein yksittäinen perustelu naisten äänioikeudelle, sillä oikeastaan kaikki äänioikeuden puolesta puhuneet käyttivät jonkinlaista edistysretoriikkaa. Logiikka vaatimuksen taustalla oli äärimmäisen yksinkertainen: Kuuban täytyi edistyä ja edistyksen päämäärä oli moderni, suvereeni valtio, joka saavutettaisiin vain myöntämällä naisille äänioikeus. Lisäksi äänioikeuden puolustajat pyrkivät vakuuttamaan kuulijansa siitä, ettei kyseessä ollut suurikaan harppaus – olivathan naiset jo useaan kertaan osoittaneet olevansa kykeneviä toimimaan yhteiskunnan päätöksenteossa Kuuban hyväksi. *Partido Nacional Sufragista*n edustaja

---

⁷³ Onko kuubalainen nainen alamainen vai kansalainen? Toinen osa, katsaus asiaan lakiemme näkökulmasta, vapaa aihe. Puhuja: tohtori Angela M. Zaldívar. Memoria II, 626.

⁷⁴ Clark 2007, 21. Bronfman 2007, 72. Santería, joka tunnetaan myös nimillä Regla de Ocha, Lukumi tai Orisha, on Amerikkaan orjina tuotujen Yoruba-kansojen jälkeläisten uskomusjärjestelmä, joka yhdistää afrikkalaisia jumaluuksia ja katolisen kristinuskon pyhimyksiä. Ks. Clark 2007.

⁷⁵ Stoner 1991, 130.

Aida Pelaez de Villaurrutia huomautti myös ensimmäisessä naisten kongressissa, ettei äänioikeuden ulottaminen naisiin edes vaatisi välttämättä perustuslain muutosta, vaan ainoastaan sen tulkinnan muutosta: perustuslaissa puhuttiin kansalaisesta, jonka oli tulkittu tarkoittavan miestä, mutta itse asiassa missään peruslain pykälässä, jossa rajoitettiin äänioikeutta tai oikeutta asettua ehdolle, ei mainittu erikseen sukupuolta rajoittavana tekijänä.⁷⁶ Hänen mukaansa muutos ” -- ei vaadi muuta kuin omaksua muiden maiden sivilisaation polku, jotka ovat olleet Kuubaa edellä”.⁷⁷

Pilar Morlon de Menéndez aloitti vuonna 1925 kongressin avajaispuheensa tiivistyksellä kuubalaisfeministien edistysajattelusta: *Yhteiskunta tarvitsee uuden hengen, ja tämän uudistavan hengen se löytää naisistaan.*⁷⁸ Mikäli Kuuba tahtoi siirtyä uuteen aikaan, oli vanhat ajatukset hylättävä ja uudet otettava tilalle. Naiset eivät olleet ryvettyneet kolonialismin aikaisessa politiikassa, joten he toisivat mukanaan valtionhallintoon uuden, puhtaan hengen.

2.3. Mies tuhoaa, nainen korjaa

Yhdysvaltojen vaikutusvallan lisäksi – ja osittain siihen liittyen – kuubalaista politiikkaa vaivasivat itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä korruptio, vaalivilppi, poliittiset virkanimitykset ja suosikkijärjestelmät. Valtonen esittää, etteivät yhdetkään Kuuban presidentinvaalit itsenäisyyden ensimmäisellä kolmella vuosikymmenellä olleet rehelliset, vaan kaikkiin liittyi jonkinlaista äänestystulosten vääristelyä.⁷⁹ 1920-luvulla kuubalainen politiikan kritiikki keskittyi Platin lisälausekkeen lisäksi nimenomaan hallinnon korruptioon.⁸⁰

Jussi Pakkasvirta kirjoittaa latinalaisamerikkalaisesta anti-imperialistisesta nationalismista, jossa korostettiin koko maanosan suvereeniutta ja vastustettiin yhdysvaltalaisista imperialismia, joka nähtiin maanosan kehityksen viimeisenä jarruna. Anti-imperialismi oli pitkälti nimenomaan 1920-luvulla korvannut aikaisemman, lähinnä filosofisen kontinentalistisen ajattelun, joka korosti Latinalaisen Amerikan yhtenäisyyttä ja jonka puitteissa haaveiltiin muun muassa koko maanosan kattavasta liittovaltiosta. Kontinentalismin suuriin nimiin kuului muun muassa vapaustaistelija Simón Bolívar (1783-1830). Pakkasvirran mukaan Yhdysvaltojen imperialismi nähtiin

---

⁷⁶ Partido Nacional Sufragistaan tervehdys ensimmäiselle kansalliselle naisten kongressille. Puhuja: Aida Pelaez de Villaurrutia. Memoria I.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Pilar Morlon de Menéndezin avajaispuhe. Memoria II, 50.

⁷⁹ Valtonen 2017, 256-260.

⁸⁰ Stoner 1991, 57.

Kuuban lisäksi monessa muussakin Latinalaisen Amerikan maassa viimeisenä esteenä täyden suvereniteetin tiellä. Kritiikki tiivistyi ajatukseen, että ulkomaisen pääoman kanssa liittoutunut harvalukuinen poliittinen eliitti esti kansan tahdon toteutumisen.⁸¹ Tämän määritelmän mukaan kuubalaisfeministien nationalismi oli hyvin selkeästi Pakkasvirran tarkoittamaa anti-imperialistista, sillä feministit esittivät usein, että heidän oikeuksiensa puuttuminen oli seurausta korruptoituneen poliittisen eliitin kyvyttömyydestä nähdä naiset kansakunnan voimavarana. Kun feministit kritisoivat miehiä, he kritisoivat usein nimenomaan tasavallan valtaapitäviä, eivät niinkään esimerkiksi aviomiehiä tai isiä, joilla kuitenkin oli suuri päätäntävalta naisten jokapäiväisissä elämässä.

Yhdysvallat oli miehittänyt Kuuban vuosina 1906-1909 reaktiona José Miguel Gomezin johtamaan kapinaan, joka syttyi liberaalien protestina yhdysvaltalaismyönteisen presidentin Estrada Palman uudelleenvalintaan vuoden 1905 presidentinvaaleissa.⁸² Gomezista tuli Kuuban presidentti miehityksen ja Charles Magoonin johtaman väliaikaishallinnon jälkeen alkuvuodesta 1909. Plattin lisäyksen nojalla Yhdysvaltain armeija puuttui Kuuban sisäpolitiikkaan myös vuosina 1917 ja 1921.⁸³ Vuonna 1917 yhdysvaltalaisjoukot tulivat maahan varmistaakseen yhdysvaltalaismyönteisen presidentti Mario García Menocalin uudelleenvalinnan, sillä ensimmäisessä maailmansodassa sotineelle Yhdysvalloille Kuuban sisäinen rauhallisuus oli tärkeää häiriöttömän sokerintuotannon vuoksi.⁸⁴ Vuonna 1921 Yhdysvallat lähetti kenraalimajuri Enoch Crowderin valvomaan Menocalin seuraajaa Alfredo Zayasia Menocalin pyynnöstä. Crowder häärikin Zayasin hallinnon melko vaikutusvaltaisena takapiruna.⁸⁵

Zayasin kaudella korruptio ja lama rasittivat valtion taloutta ja ihmiset tunsivat itsensä petetyiksi, kun itsenäisyys ei poliitikkojen puheista huolimatta ollut tuonut mukanaan suurempaa kansallista itsemääräämisoikeutta.⁸⁶ Verenpaineita nosti muun muassa, että presidentti Zayas erotti Yhdysvaltojen painostuksesta useita hallituksen jäseniä ja nimitti tilalle uudet Yhdysvaltojen mieltymysten mukaan saadakseen valtiolle

---

⁸¹ Pakkasvirta 2004, 377, 388.

⁸² Pérez 1988, 223; Valtonen 2017, 255.

⁸³ Pérez 223, 226.

⁸⁴ Valtonen 2017, 256.

⁸⁵ Valtonen 2017, 257-258.

⁸⁶ Stoner 1991, 57; Pérez 1988, 226-227; Davies 107.

50 miljoonan dollarin lainan yhdysvaltalaispankki J.P. Morgan & Companylta.⁸⁷ Lisäksi hän oli nimittänyt omia sukulaisiaan rahakkaisiin valtion virkoihin.⁸⁸

Poliittista eliittiä nousivat vastustamaan niin vanha, itsenäisyysotien veteraanien sukupolvi kuin uusi nuori, koulutettu asiantuntijoiden luokka. Myös työläiset osallistuivat protesteihin.⁸⁹ Hallitukselta vaadittiin konkreettisia, kansalaisten elämänlaatuun liittyviä muutoksia, kuten panostuksia koulutukseen ja parannuksia työläisten asemaan, sekä valtiollisen politiikan muutosta, ennen kaikkea Plattin lisälausekkeen kumoamista. Kaikkia protestoijia yhdisti halu lopettaa Yhdysvaltojen vaikutusvalta Kuuban sisäpolitiikassa sekä poistaa poliittisen eliitin korruptio.⁹⁰

Tammikuussa 1923 Havannan yliopiston opiskelijat valtasivat osan kampuksesta⁹¹ ja vaikutusvaltainen Veteraanien ja Patrioottien liitto julkaisi korruptiota ja epädemokraattisia käytäntöjä vastustavan vetoamuksen, jonka allekirjoittajina oli myös monia Kuuban eturivin feministejä: esimerkiksi Pilar Jorge de Tella, Mariblanca Sabas Alomá, Emma López Seña, Hortensia Lamar, Loló de la Torriente ja Pilar Morlon de Menéndez.⁹² He kaikki olivat *Club Femenino de Cuban*, Kuuban progressiivisimman naisjärjestön, aktiiveja ja osallistuivat kansallisen naisten kongressin järjestämiseen sekä puhuivat siellä saman vuoden huhtikuussa.⁹³ Toimittaja, *Federación Nacional de Asociaciones Femeninasin* perustajajäsen Pilar Morlon de Menéndez toimi kongressin puheenjohtajana sekä 1923 että 1925; Hortensia Lamar oli vuonna 1923 kongressin taloudenhoitaja ja julkisuustoimikunnan puheenjohtaja ja osallistui myös vuoden 1925 kongressiin toimeenpanevan toimikunnan jäsenenä; *Club Femenino de Cuban* perustajajäsen Pilar Jorge de Tella oli yksi vuoden 1923 kongressin varapuheenjohtajista ja vuonna 1925 hän toimi sihteerinä.

Johtavat feministit olivat Kuubassa perillä päivänpolitiikasta oman yhteiskunnallisen aktiivisuutensa, ammattinsa ja/tai perhesuhteidensa kautta.⁹⁴ Heillä oli myös ratkaisu korruptio-ongelmaan: naisten ottaminen mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Naisten kongresseissa useampikin puhuja ilmaisi näkemyksiä, joiden mukaan valtion ongelmat katoaisivat, tai ainakin lieventyisivät huomattavasti, mikäli naiset otettaisiin mukaan päätöksentekoon. Naiset tasapainottaisivat feminiinisillä

---

⁸⁷ Pérez 1988, 227-228.

⁸⁸ Pérez 1988, 229.

⁸⁹ Stoner 1991, 58.

⁹⁰ Pérez 237. Plattin lisälauseke mitätöitiin lopulta vasta vuonna 1934, kun Kuuba sai uuden perustuslain vallankumouksellisen presidentin Ramón Graun johdolla.

⁹¹ Stoner 1991, 58; Pérez 1988, 236.

⁹² Ibid.; Pérez 1988, 246.

⁹³ Trabajos preliminares del Primer Congreso Nacional de Mujeres de Cuba, Memoria I, 7-9.

⁹⁴ Stoner 1991; 62, 78.

ominaisuuksillaan miesten tuhoisaa maskuliinisuutta, joka oli ajanut Kuuban alennustilaansa.

Woman's Partyn Havannan osaston edustaja Edith W. Newman muotoili ajatuksen vuonna 1923:

-- kun mies syöksee maailman kaaokseen, nainen on aina paikalle lievittämässä kärsimystä, parantamassa kärsiviä sydämiä ja ruumiita ja käyttämässä pehmeitä keinojaan tuodakseen helpotusta päiviin. Hänen poliittisissa pyrkimyksissään näin tulee tapahtumaan. Hän tulee näyttämään parhaan tavan, jota kunnioitetaan paitsi hallinnossa myös kotona ja yrity maailmassa, ja tuloksena on puolet ja puolet – hallinto, ja miehet ja naiset löytävät tiensä täydelliseen yhteisymmärryksen päivään⁹⁵.

Hän ei kiistänyt miesten kykyä toimia, mutta huomautti, että miesten toiminta saattoi olla erittäin tuhoisaa. Esimerkkejä miesten aiheuttamasta tuhosta tuskin tarvitsi kuulijakunnalle sen tarkemmin selittää – Kuuban viimeisestä itsenäisyysodasta oli vain parikymmentä vuotta ja Euroopassa ensimmäinen maailmansota oli tuoreessa muistissa. Naisen Newman puolestaan esittää, kuten nainen on esitetty monessa muussakin historiallisessa kontekstissa, hoivaavana ja huolehtivana äitihahmona. Newman käyttää samanlaista retoriikkaa kuin muutkin puhujat puhuessaan itsenäisyysotiin osallistuneista naisista, joihin hänkin todennäköisesti viittaa, vaikka puhuukin naisista ja miehistä ikään kuin yleisellä tasolla.

Intialainen postkolonialistinen teoretikko Gayatri Chakravorty Spivak esitti 1980-luvulla kuuluisan teoriansa ”strategisesta essentialismista”. Spivak toi termillä esiin, että vaikka tiettyjen piirteiden essentialisointi saattaa usein olla vahingollista yksilölle, on kollektiivin joskus viisasta ikään kuin essentialisoida itsensä. Tällöin he liittävätkä kaikkiin ryhmään kuuluviin jonkun ominaisuuden ikään kuin annettuna ja kaikkia ryhmän jäseniä koskevana, jolloin sen kritisointi ja kiistäminen tehdään hyvin vaikeaksi.⁹⁶ Spivak esitti ajatuksensa etnisten kollektiivien kontekstissa, mutta ajatus on omaksuttu myös feministiseen teoriaan, jossa sitä on sovellettu sukupuoleen.

Kuubalaisfeministejä voidaan perustellusti pitää strategisina essentialisteina. He varmasti tiesivät, etteivät kaikki kuubalaisnaiset olleet harmonian ruumiillistumia, mutta heidän poliittisia päämääriään palveli esittää maanaisensa tietynlaisina. Esittämällä tietyt positiiviset ominaisuudet kuubalaisnaisiin sisään rakennettuina feministit

---

⁹⁵ Naisten äänioikeus. Woman's Party Havannan osaston delegaation virallinen aihe. Puhuja: Rva. E. W. Newman. Memoria I, 361.

⁹⁶ Abraham 2009, 157.

saattoivat väittää, että kansakunnan tilanne kohentuisi, mikäli naisille annettaisiin äänioikeus.

Naisten kongresseissa feministit rakensivat näkemystä Kuuban kansasta miehistä ja naisista koostuvana yhteisönä, joka tarvitsi molempia ollessaan tasapainossa.⁹⁷ Ajatuksen sanoitti muun muassa Club Femenino de Cuban Hortensia Lamar määritellesään kuubalaisen feminismin vuonna 1923: *Feminismi on naisten kapina. He eivät ole miesten kanssa tasa-arvoisia, eivätkä ylempiä, vaan osa suurta kokonaisuutta, joka ylläpitää lajin jatkuvuutta elämän seurakunnassa ja kehittää sitä täydellisyyden asteikolla.*⁹⁸ Kuubalaisfeministit toistivat kritisoimatta mies-nainen -dikotomiaa, joka tosin oli 1900-luvun alun feminismille tyypillistä kaikkialla maailmassa. He siis jakoivat ihmislajin kahteen erilaiseen luokkaan, miehiin ja naisiin, ja vaikka he pitivät molempia tarpeellisina ja yhtä arvokkaina, he pitivät sukupuolia myöskin välttämättöminä, toisensa poissulkevinä kategorioina. Kuubalaisfeministit halusivat korostaa, pohjoisamerikkalaisista aatesisaristaan poiketen, naisten ja miesten eroja, mutta samalla he halusivat nostaa perinteisesti feminiiniset ominaisuudet samalle tasolle maskuliinisten kanssa, kun pohjoisessa feministit pyrkivät usein korostamaan maskuliinisia ominaisuuksia naisissa ja rakentamaan sitä kautta naisten arvoa yhteiskunnalle. Erot eivät tietenkään olleet täydellisiä, vaan sekä Kuubassa että Yhdysvalloissa eri feministit asettuivat ajattelussaan eri kohtiin suhtautumisessaan maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen.

Feminiinisten piirteiden, kuten hoivan, huolenpidon ja tyyneyden, korostaminen oli toimivaa identiteettipoliittikkaa tilanteessa, jossa tasavallan poliittista ilmapiiriä leimasivat valheet, oman edun tavoittelu ja epävarmuus. Pilar Morlon de Menéndez määritteli vuonna 1923 avajaispuheessaan naisten toiminnan ” yksinkertaisesti ”nationalismiksi”, siihen sisältyvät naiset ja miehet kaikista luokista ja kaikista uskomuksista. *Tulemme olemaan puhtaiden, hyvin ja oikeiden isänmaallisten merkki*”.⁹⁹ Samalla hän antoi tehokkaan kilven naisten lisääntyvää yhteiskunnallista aktiivisuutta arvostelevia vastaan: naiset tekivät kansakunnan työtä ja Newmanin sanoin ”--heidän ihanteensa ja heidän kamppailunsa ovat kaikki hyväksi ihmiskunnalle ja vastustavat miesten egoismia ja epäoikeudenmukaisuutta”.¹⁰⁰ Kuka voisi vastustaa naisten äänioikeutta ja väittää olevansa aito kuubalainen patriootti, jos naisten poliittinen

---

⁹⁷ Esim. Asociación de reportesin tervehdys. Puhuja: María Collado, Memoria I.

⁹⁸ Feminismi ja äänioikeus. Club Femenino de Cuban virallinen aihe. Puhuja: Hortensia Lamar. Memoria I, 364.

⁹⁹ Pilar Morlon de Menéndezin avajaispuhe. Memoria I, 34.

¹⁰⁰ Naisten äänioikeus. Woman's Party Havannan osaston delegaation virallinen aihe. Puhuja: rva. E. W. Newman. Memoria I, 359.

toiminta tähtäisi vain ja ainoastaan isänmaan parhaaseen? Miehet eivät selvästi olleet kyenneet toiminaan isänmaan parhaaksi, koska he olivat vääristäneet politiikan yhteisten asioiden hoidosta oman edun tavoittelun tantereeksi. Naiset olivat kuitenkin pohjimmiltaan erilaisia, joten Piedad Maza y Santos huomautti: ”*Tietenkään naisten tuloa kansalaisyhteiskunnan poliittiseen ja hallinnolliseen elämään ei pidä ymmärtää pahentavan pahuuksia, jotka miesten huonosti hallitsemisessa maissa ovat muuttaneet politiikan itsekkäiden etujen tyydyttämiseksi.*”¹⁰¹ Koska korruptio oli ongelma monessa Latalaisen Amerikan maassa, naisasialiikkeet olivat monissa alueen maissa pidättäytyneet äänioikeuden ajamisesta, sillä he eivät luottaneet vallitsevaan poliittiseen järjestelmään ja poliitikkoihin, eivätkä siten tahtoneet naisia osaksi järjestelmää.¹⁰² 1920-luvulle tultaessa ajattelu oli kuitenkin kääntynyt siihen suuntaan, että poliittisen järjestelmän korjaaminen ei onnistuisi ilman naisia.

Naista siis tarvittiin yhteiskunnan vaakaan tasapainoksi miehelle, joka päästessään yksin valtaan oli kuin kuriton pikkupoika karkkikaupassa. Valtion huipulle tarvittiin samanlaista työnjakoa kuin koteihin, joissa nainen oli vastuussa. Havannan opettajien normaalikoulun puhuja, tohtori Julia Martínez y Martínez sanoi vuonna 1925, ettei koti ole naisen vankila, vaan ”*tunteiden aitaus, se on keskinäistä apua tarvitsevien järjestö, ajatusten yhdistys, tekojen näyttämö*”, jossa syntyneet teot leviävät ulos yhteiskuntaan. Näin ollen koko yhteiskunnan perusta on naisen hallitsema koti, sillä kaikki mitä yhteiskunnassa tapahtuu, syntyy kodin seinien sisäpuolella.¹⁰³ Kuitenkin myös vallassa olleet korruptoituneet poliitikot olivat oletettavasti kasvaneet kodeissa ja asuivat sellaisissa edelleen. Feministit eivät kuitenkaan pitäneet mahdollisia ongelmia kodin sisällä selityksenä yhteiskunnallisille ongelmille, vaan heidän näkemyksensä mukaan ongelmat syntyivät kodin ulkopuolella. Siksi kodin vaikutuspiiriä tuli laajentaa myös sen seinien ulkopuolelle. Koti esiintyy feministien puheissa pyhänä ja puhtaana. Toisaalta heidän asemassaan olevien naisten ei sopinut puhua yksityisiksi mielletyistä asioista, kuten seksuaalisuudesta tai perheväkivallasta.

Kuubalaisfeministit eivät kongresseissaan juurikaan surkutelleet naisten vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyttä, vaan he antoivat enemmänkin kuvan, että naisilla oli jo paljon vaikutusvaltaa Kuubassa, mutta sitä ei virallisesti tunnustettu. Naisen valta rajoittui kodin seinien sisään, jossa hän toki teki kaiken voitavansa

---

¹⁰¹ Naisen sosiaalinen tehtävä. Asociación Pedagógica Universitarianin virallinen aihe. Puhuja: Piedad Maza y Santos. Memoria I, 289.

¹⁰² Miller 1991, 86.

¹⁰³ Tarve naisten koulutukselle keinona valmistaa heitä käyttämään yhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksiaan. Escuela Normal para Maestras de la Habanan virallinen aihe. Puhuja. Tohtori Julia Martínez y Martínez. Memoria II, 539.

kasvattaakseen hyviä, isänmaata palvelevia kansalaisia, mutta joihin hän ei voinut enää vaikuttaa näiden lähdettyä kotoa.¹⁰⁴ Tämän takia naisia tarvittiin myös valtionhallintoon, sillä silloin naisten kasvatuksellinen vaikutus miehiin säilyisi. Naisten poliittiset oikeudet eivät poistaisi naisen roolia äitinä ja vaimona, joka tekee kaikkensa lastensa ja miestensä eteen, ja on tyytyväinen siihen. Federación Nacional de Asociaciones Femeninas de Cuban virallisen esitelmän ensimmäisessä kongressissa pitänyt Pilar Jorge de Tella oli sitä mieltä, että koska naiset olivat luonnostaan äidillisiä ja anteliaita ja tiesivät kuinka viljellä oikeudenmukaisuutta, koska he tekivät sitä kodeissaan, he käyttäisivät kansalaisoikeuksiaan elinolojen parantamiseen kaikille ja korjatakseen, ilmeisesti miespoliitikkojen, virheitä ja vastuuttomuutta.¹⁰⁵

De Tella julisti myös yksinkertaisen tavoitteen, johon naiset poliittisella toiminnallaan pyrkivät: rauhaan.¹⁰⁶ Feministit rakensivat vastaansanomaton puolustusta naisten äänioikeudelle väittämällä, ettei kukaan, joka väitti olevansa hyvä ihminen, voisi vastustaa sitä, sillä silloin hän vastustaisi kaikkea sitä pyyteetöntä hyvää, jonka naiset toisivat mukanaan valtionhallintoon. Mikäli tämä ei vielä olisi riittävä peruste, tohtori Zaldívar veti viimeisenkin maton vastustajien jalkojen alta kyseenalaistamalla koko hallinnon suvereniteetin, mikäli se toimii ilman naisten osallisuutta:

-- mutta, kysyn itseltäni: jos suvereniteetti perustulakimme mukaan asuu Kuuban kansassa; jos me, naiset, emme ole osallistuneet mitenkään edustajiemme valintaan; jos kansa on joukko yksilöitä, jotka muodostavat kansakunnan ja meidät on jätetty ulos tästä ryhmästä, koska sellainen on ollut miesten tahto, voidaanko yhä väittää, että suvereniteetti perustuu kansaan?¹⁰⁷

Tohtori Barinaga puuttui myös lainsäädännön ristiriitaisuuksiin huomauttamalla, että niin kauan kuin äänioikeus oli rajattu vain miehiin, lainsäädäntö oli ristiriidassa perustuslain kanssa. Barinaga huomautti, että perustuslain mukaan kaikkien kuubalaisten tuli olla tasa-arvoisia lain edessä ja lisäksi laki kielsi kaikenlaiset privilegit esimerkiksi luokka-aseman perusteella. Hänen mielestään nämä lainkohdat

---

¹⁰⁴ Nainen opettamassa – kuubalaisten naisten toiminta julkisissa kouluissa. Matanzesin provinssin virallinen teema. Puhuja: tohtori Ines Guiteras. Memoria I, 179.

¹⁰⁵ Naisten äänioikeus. Federación Nacional de Asociaciones Femeninas de Cuban virallinen esitelmä. Puhuja: Pilar Jorge de Tella. Memoria I, 346.

¹⁰⁶ Ibid. 347.

¹⁰⁷ Onko kuubalainen nainen alamainen vai kansalainen. (ensimmäinen osa) Katsaus aiheeseen kansalaisuuden ja perustuslain näkökulmasta. Vapaa aihe. Puhuja: Tohtori Angela M. Zaldívar. Memoria II, 574.

eivät toteutuneet niin kauan, kun miehillä oli erityisoikeuksia.¹⁰⁸ Barinaga haastoi käsityksen miehestä neutraalina, kansalaisen ja ylipäätään ihmisen oletusarvona tuomalla esiin, että myös mieheys on kategoria.

Äänioikeuskysymyksessä kuubalaisfeministit pyrkivät perustelevaan naisten äänioikeuden tarpeellisuuden ajatuksella, että naisten äänioikeus hyödyttäisi Kuubaa kokonaisuutena. He korostivat naisten tiettyjä ominaisuuksia, kuten huolehtivaisuutta, vastuuntuntoisuutta ja rauhanomaisuutta, jotka he esittivät vastakkaisina miehiin liitetuille aggressiivisille ominaisuuksille. Miehet nähtiin egoistisina, kun taas naisten ajateltiin ajattelevan aina ensin isomman kokonaisuuden etua. Näin ollen naiset tasapainottaisivat miehiä valtionhallinnossa ja sitä kautta esimerkiksi korruptio poistuisi.

Kuuban paras tarkoitti kongressien feministeille vahvaa suvereeniutta ja edistystä siinä mielessä kuin se yleensä teollistuneissa länsimaisissa ymmärretään: talouskasvua, osallistuvaa demokratiaa, koulutusta ja rationaalisia ja valvottuja lakeja. He halusivat irrottaa Kuuban Yhdysvaltojen talutusnuorasta, mikä tiivistyi vaatimukseen kumota Platin lisälauseke, sekä nostaa Kuuban modernien valtioiden joukkoon. On kuitenkin huomattava, että kuten varhaisimmat kuubalaiset itsenäisyysmiehet, myöskään suurin osa feministeistä ei kannattanut radikaalia luokkayhteiskunnan reformaatiota, vaan he ajoivat lähinnä oman sosioekonomisen ryhmänsä kannalta tärkeitä oikeuksia. Kummassakaan konferenssissa ollut mukana yhtään työläisnaisjärjestöä tai mustien kuubalaisten järjestöä. Feministien tarkoittama Kuuban modernisaatio tai edistys tarkoitti ennen kaikkea Kuuban kansainvälisen maineen muuttamista entisestä koloniasta suvereeniksi moderniksi valtioksi. Se ei vielä välttämättä tarkoittanut modernia yhteiskuntaa.

Kongressien puheenvuoroissa toistuu ajatus, jonka mukaan kuubalainen nainen oli jo, ainakin yhteiskunnan yläluokissa, itsenäinen, pätevä, toimintakykyinen ja vaikutusvaltainen kansalainen, joka vaikutti valtion elämään päivittäin. Kuubalaisfeministien kansalaisuuskäsitystä voidaan näin ollen pitää tasavaltalaisena, jonka mukaan kansalaisuus ei ole vain asema, vaan rakentuu aktiivisen osallistumisen kautta. Yuval-Davisin mukaan tasavaltalaisessa kansalaisuusajattelussa henkilön tahto ja kapasiteetti osallistua kansakunnan toimintaan olivat paitsi kansalaisen hyveitä, myös kansalaisuuden ehto.¹⁰⁹ Kuubalaisfeministien mukaan ongelman ydin oli, etteivät

---

¹⁰⁸ Onko kuubatar alamainen vai kansalainen? Vapaa aihe. Puhuja: tohtori Graziella Barinaga. Memoria II, 571.

¹⁰⁹ Yuval-Davis 1997, 71.

heidän maamiehensä halunneet tunnustaa heidän kykyjään ja sitä kautta antaa heille oikeuksia, jotka heille olisivat Kuuban päivittäiseen elämään osallistuvina kansalaisina kuuluneet.

3. Santa Madre - Pyhä äitiys

3.1. Äitiys kansakunnan perustana

Stoner on analysoinut kirjassaan 1900-luvun ensimmäisen puolikkaan kuubalaisfeministien etnistä ja sosioekonomista taustaa. Stonerin otanta on laajempi kuin omani, sillä hän ulottaa tutkimuksensa 1940-luvulle asti, mutta hänen analyysissään ovat mukana myös 1920-luvun kongresseihin osallistuneet feministit, jotka pääasiassa vaikuttivat vielä 1930- ja 40-luvuilla, joten oletan, että hänen analyysinsä pätee myös minun tutkimukseni kontekstissa.

Feministeistä huomattavasti suuremmalla osalla oli yliopistotason koulutus (n. 75 %) ja huomattavasti suurempi osa oli lapsettomia (n. 60 %) verrattuna enemmistöön kuubalaisnaisista, lisäksi useat heistä olivat varakkaista ja vaikutusvaltaisista perheistä sekä ihonväriltään valkoisia. Lisäksi vähemmistö heistä oli naimisissa (42 %) ja heillä oli huomattavasti vähemmän lapsia (keskimäärin 1,7), kuin kuubalaisnaisilla yleensä.¹¹⁰ Stoner arvelee, että naimattomuus ja lapsettomuus tai pienempi lapsiluku olivat yleisempiä feministien keskuudessa siksi, että he eivät kokeneet voivansa yhdistää perhettä ja poliittista uraa – olkoonkin, ettei siviilisäätynä näytä korreloivan feministien poliittisesti aktiivisen ajan tai mielipiteiden radikaaliuden kanssa.¹¹¹ Toisaalta varakkuus mahdollisti kotiavun hankkimisen, jolloin myös rouvashenkilöt saattoivat omistautua muille asioille. Feministit eivät nähneetkään velvollisuuksia perhettä kohtaan naisten vapautumista hidastavina tekijöinä.¹¹²

Perhemuodostaan riippumatta useimmat feministit kuitenkin puhuivat äitiyden nimissä, kuten monet muutkin heidän latinalaisamerikkalaisista aatesisaristaan. Heidän statuksensa mahdollisti perheen, uran ja poliittisen aktiivisuuden yhdistämisen, jolloin he saattoivat samaan aikaan saarnata äitiyden hyveistä ja naisten vapautuksesta. Lisäksi äitiyteen keskittyminen lievensi hyökkäyksiä patriarkaattia ja perinteisiä perhearvoja vastaan,¹¹³ mikä sopi paitsi valtaa pitäneille miehille, myös monille feministeille itselleen, sillä heidän oma statuksensa oli rakennettu niiden varaan. Sinänsä siinä, että feministisen tai minkään muunkaan poliittisen liikkeen johdossa oli yhteiskunnan

---

¹¹⁰ Stoner 1991, 78-80.

¹¹¹ Ibid., 80-81.

¹¹² Ibid., 84, 86.

¹¹³ Ibid., 85-86; Lotz 2008, 30.

etuoikeutettuja, ei ole mitään uutta.¹¹⁴ Tärkeää on sen sijaan ottaa huomioon, että status toi mukanaan myös etuoikeuden kulttuurin, joka vaikutti feministien näkemyksiin siitä, mitä naisten ”vapautuksella” oikeastaan tarkoitettiin.¹¹⁵ Yhteiskunnan yläkerroksiin kuuluvina heillä oli jo useita vapauksia ja oikeuksia, joista alempien luokkien naiset saattoivat vain haaveilla. Heillä oli esimerkiksi mahdollisuus kouluttautua ja harrastaa.

Emma Lopez Seña, joka voidaan lukea radikaalifeministeihin, julisti vuonna 1923, että ”-- nainen, kehdestä hautaan, on vain: äiti.”¹¹⁶ Hortensia Lamar käytti samassa kongressissa puheessaan ilmaisuja *El santo espíritu de la maternidad* (”äitiyden pyhä henki”) ja *Maternidad gloriosa* (”loisteliaas äitiys”)¹¹⁷. Sanavalinnat kuvastavat hyvin valtavaa arvolatausta, jonka feministit äitiyteen liittivät Lopez Seña ja Lamar olivat molemmat feministisen liikkeen keskeisiä ja aktiivisia hahmoja, joten heidän puheidensa voidaan olettaa vaikuttaneen kongressien yleislinjauksiin. Äitiys on toistuva teema molemmissa kongresseissa ja siitä puhuttiin niin poliittisten kuin sosiaalisten ja yhteiskunnallisten asioiden yhteydessä.

Äitiys mainitaan usein vieläkin suurinta osaa maailman naisista yhdistävänä tekijänä, eikä 1920-luvun Kuuba ollut poikkeus. Toisessa kongressissa vuonna 1925 W. Thompson meni jopa niin pitkälle, että hän julisti kaikkien naisten olevan äitejä, olivat he synnyttäneet tai eivät.¹¹⁸ Ajatus on melko radikaali, mutta ymmärrettävä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissaan: selkeästi suurin osa kuubalaisnaisista tuli äidiksi jossain vaiheessa elämäänsä ja myös lapsettomat naiset osallistuivat lastenhoitoon joko perheensä sisällä tai työn kautta. Feministit tiesivät, että äitiys oli kirkkaasti suurin kuubalaisnaisia yhdistävä tekijä, joten oli järkevää puhutella heitä sen kautta.

Nira Yuval-Davis valottaa naisten ja äitiyden merkitystä kansalliselle kollektiiville huomauttamalla, että suuri osa kansallisista ja etnisistä yhteisöistä rakentuu ”yhteisen alkuperän” myytille. Koska kansakunta tai etninen yhteisö rakentuu tämän ajattelutavan mukaan sille perustalle, että kaikilla sen jäsenillä on yhteinen alkuperä, ainoa tapa päästä yhteisön jäseneksi on syntyä siihen. Syntyperällä nähdään usein olevan myös keskeinen merkitys yksilön ”todelliselle” identiteetille sekä koko yhteisön tulevaisuudelle, joten äitiys nousee keskeiseksi kansakuntia synnyttäväksi ja

---

¹¹⁴ Myös yhdysvaltalainen naisasialiike oli 1900-luvun alussa leimallisesti keski- ja yläluokkainen. (Woloch 1984, 326.)

¹¹⁵ Stoner 1991, 85.

¹¹⁶ Lapsen oikeudet. Vapaa teema. Puhuja: Emma Lopez Seña. Memoria I, 198.

¹¹⁷ Kuubalaisen kodin suojelu ja puolustus. Federación Nacional de Asociaciones Femeninas’n virallinen teema. Puhuja: Hortensia Lamar. Memoria I.

¹¹⁸ Tarpeesta kouluttaa naista täyttämään luonnolliset velvollisuutensa; fysiologiset, moraaliset ja sosiaaliset. Asociación Book and Thimbel’n virallinen aihe. Puhuja: W. Thompson. Memoria II, 506.

ylläpitäväksi tekijäksi paitsi biologisesti, myös henkisesti.¹¹⁹ Kun otamme huomioon jo ensimmäisessä luvussa esiin tulleen feminismin ja nationalismin liiton 1920-luvun Kuuban kontekstissa, ei ole ihme, että äitiys oli feministien puheissa erityisen positiivisesti arvolutautunutta.

Yleisimmät äitiyteen liittyvät diskurssit ovat nationalismin kontekstissa Yuval-Davisin mukaan ”kansalaiset voimavarana” -diskurssi ja rotuopillinen diskurssi. Ensimmäisellä hän tarkoittaa yksinkertaisesti edelleen yleistä näkemystä, jonka mukaan kansakunnan, ja yleensä samassa yhteydessä valtion, tulevaisuus nähdään riippuvaisena sen jatkuvasta väestönkasvusta, sillä kansalaisia tarvitaan esimerkiksi sotilaisiksi ja työntekijöiksi. Rotuopillinen diskurssi eli eugeniikka puolestaan keskittyy määrän sijasta kansalaisten ”laatuun” puuttamalla esimerkiksi tulevien vanhempien terveyteen, koulutukseen ja toimeentuloon, tavoitteena tuottaa jälkeläisiä, jotka toisivat mahdollisimman paljon lisäarvoa kansakunnalle. Eugeniikan mukaisesti esimerkiksi kehitysvammaisten tai tiettyjen etnisten vähemmistöjen lisääntymistä pyritään estämään esimerkiksi pakkosterilisoimalla tai erilaisten taloudellisten keinojen kautta.¹²⁰

Molemmat Yuval-Davisin esittelemät diskurssit ovat nähtävissä myös kuubalaisfeministien kongressipuheissa. Missään ei suoraan mainita yleistä ”kansakunta voimavarana” -diskurssiin usein liittyvää kehotusta naisille hankkia mahdollisimman paljon lapsia isänmaan palvelukseen – todennäköisesti siksi, että feministijohtajat tiesivät oman lapsilukunsa olevan huomattavasti keskimääräistä alhaisempi ja halusivat välttää arvostelua – mutta puheista on löydettävissä ajatuksia lapsista kansakunnan tulevaisuutena ja naisten velvollisuudesta synnyttää ja vaalia tulevaisuutta. Tätä ajatusta käsittelem laajemmin seuraavassa alaluvussa. Tohtori Zaldívar tosin perusteli vuonna 1925 naisten vapautusta asepalvelusta ajatuksella, että naiset tekevät jo osansa kansakunnan turvallisuuden puolesta ” *antamalla elämän kaikille niille kansalaisille, jotka tulevat suojelemaan rajoja.*”¹²¹

Rotuopillinen ajattelu sen sijaan on selkeämmin nähtävissä kongresseihin osallistuneiden kuubalaisfeministien kirjoituksissa. Esimerkiksi Thompson vuonna 1925 ja Hortensia Lamar vuonna 1923 käyttivät puheissaan termiä *madre de la raza* eli ”rodun äiti”.¹²² Sanaa ”rotu” käytetään muissakin kongressin esitelmissä toisinaan lähes

---

¹¹⁹ Yuval-Davis 1997, 26-28.

¹²⁰ Ibid., 29-32.

¹²¹ Onko kuubalainen nainen alamainen vai kansalainen? Toinen osa. Katsaus asiaan lakiemme näkökulmasta. Vapaa aihe. Puhuja: tohtori Angela M. Zaldívar. Memoria II, 625.

¹²² *Feminismi ja äänioikeus*. Club Femenino de Cuban virallinen teema. Puhuja: Hortensia Lamar. Memoria I, 365. Tarpeesta kouluttaa naista täyttämään luonnolliset velvollisuutensa; fysiologiset,

synonyyminä ”kansalle”, sillä usein sen käytön yhteydessä puhutaan Kuubasta valtiona ja kansakuntana. Todennäköisesti sanaan liittyy kuitenkin myös ihmiset eri rotuihin jakavan rotuopin käsitys, sillä on muistettava, että vuosien 1923 ja 1925 naisten kongressit olivat valkoisten naisten dominoimia, joten oletettavasti Thompsonin ja Lamarin ”rodun äiti” oli nimenomaan valkoisen rodun äiti.

Kongressien politiikkaa ei voi ehkä suoraan kutsua rasistiseksi, mutta värisokeaa se ainakin oli. Kyseessä oli ainakin osittain tietoinen ratkaisu, jolla pyrittiin korostamaan kuubalaisnaisia yhdistävää tekijää, sukupuolta, erottavien tekijöiden, kuten luokan, ihonvärin tai iän, sijasta. *La Mujer* –lehden päätoimittajan ja *Partido Demócrata Sufragista*n perustajan, konservatiivisten feministien johtohahmon María Colladon mielestä kaikkien naisten tulisi yhdistyä nimenomaan sukupuolensa perusteella ja jättää luokkakysymykset, jotka Kuuban tapauksessa olivat useimmiten myös rotukysymyksiä, taka-alalle, sillä hän uskoi niiden heikentävän ja jakavan feminististä liikettä.¹²³

Luokkaerot olivat 1920-luvun Kuubassa suuria ja feministinen liike suurelta osin elitistinen. Lisäksi aktiiviset feministit olivat astuneet ulos perinteisestä naisen roolista siirtyessään toimimaan yhteiskunnan julkisella alueella, jolloin he saivat osakseen kritiikkiä feminiinisyytensä hukkaamisesta tai torjumisesta. Näistä kahdesta seikasta on mielestäni johdettavissa syy, miksi 1920-luvun feministit rakensivat, Stonerin sanoin, ”äitimyyttä” ja miksi se oli niin keskeisessä roolissa heidän ajattelussaan. Ensinnäkin äitiyden ympärille oli helppo yhdistyä: se oli asia, joka kosketti jokaista kuubalaista naista tavalla tai toisella. Hallitsevaan älymystöön kuuluneiden feministien olisi voinut olla vaikeaa tavoittaa oman sosioekonomisen piirinsä ulkopuolisia naisia, joten he valitsivat aiheen, jonka tiesivät koskettavan laajasti heidän tavoittelemaansa kuulijakuntaa.

Emma Lopez Seña huomautti, kuinka äitiyden arvostus oli ollut koko vuoden 1923 kongressin ajan ”ylitsevuotava” ja näin ollen oli kerta toisensa jälkeen todistettu, ettei feminismi kieltänyt naisilta ”näiden tunteellisia ja fyysisiä erityispiirteitä”.¹²⁴ Yleistä kritiikkiä feminismiä kohtaan 1900-luvun alussa oli haukkua feministejä miehiseksi ja väittää heidän vihaavan kaikkea naisellista. Kuubalaisfeministit halusivat kumota kritiikin osoittamalla, että he ymmärsivät naisten ”luontaisen” tehtävän tärkeyden kohottamalla äitiyden erityiselle jalustalle koko naiseutta määritteleväksi kategoriaksi.

---

moraaliset ja sosiaaliset. Asociación Book and Thimbel'n virallinen aihe. Puhuja: W. Thompson. Memoria II, 506.

¹²³ Stoner 1991, 103. Collado ei ollut täysin väärässä, sillä hänen oma sotansa sosialistista Ofelia Domínguez Navarraa vastaan aiheutti närää myös hänen oman puolueensa sisällä.

¹²⁴ Lapsen oikeudet. Vapaa aihe. Puhuja: Emma Lopez Seña. Memoria I, 198.

Kaikki olennaiset piirteet, jotka feministit liittivät naisiin, oli mahdollista johtaa äitiydestä. Äitimyytti sopi epäilemättä hyvin yhteen myös katolisen kirkon Neitsyt Maria –kultin kanssa, joka on erityisen vahva Latinalaisessa Amerikassa.

Kuubalaisfeministien käsitykset perheestä olivat heteronormatiivisia ja ydinperhekeskeisiä. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan diskursiivisesti ja erilaisin käytännöin institutionalisoitua heteroseksuaalisuutta, joka muodostaa sosiaalisten ja seksuaalisten suhteiden oletusarvoisen, luonnollistetun, ainoan hyväksytyyn ja tavoitellun mallin.¹²⁵ Katolisessa Kuubassa homoseksuaalisuus oli laitonta ja yhdistyi populaareissa mielikuvissa usein prostituutioon. Kuubalaisfeministit tuskin pitivät mahdollisena tilannetta, jossa lasta kasvattaisi samaa sukupuolta oleva pariskunta. He eivät myöskään puhuneet yksinhuoltajuudesta juuri muutoin kuin aviottomien lasten kohdalla, jolloin yksinhuoltajuus nähtiin surkuteltavana. Kuubalaisfeministien perhemalli oli siis hyvin samankaltainen kuin monien muidenkin maiden porvarillisissa piireissä 1900-luvun alussa.

Feministit kannattivat ideaa vapautetusta, koulutetusta naisesta, jotka olivat myös äitejä ja moraalien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lähteitä.¹²⁶ He halusivat yleistä yhteiskunnallista arvostusta naisten feminiinisille ominaisuuksille, joka oli oikeastaan melko vallankumouksellinen ajatus, joka on nähtävissä myös nykypäivän feminismissä. Kyse on halusta muuttaa tiettyihin asioihin ja ominaisuuksiin liitettyjä arvolatauksia, jotka hyvin usein noudattavat logiikkaa maskuliininen–positiivinen ja feminiininen–negatiivinen.

Kuubalaisfeministit eivät olleet rakentamassa äitiyden alttaria yksin, vaan samanlaisia ajatuksia esiintyi muuallakin Latinalaisessa Amerikassa. Äitiyden politisointi rikkoi yksityisen ja julkisen rajan ja toisaalta pyrki epäpolitisomaan naisten harjoittaman politiikan. Kun äitiyttä käytettiin moralisoimaan politiikkaa, joka ulotettiin nyt myös yhteiskunnan yksityiselle puolelle, naiset ikään kuin nostivat itsensä politiikan yläpuolelle ja näin ollen myös kritiikin yläpuolelle.¹²⁷ Kuka voisi vastustaa feministien poliittisia pyrkimyksiä, esimerkiksi äänioikeutta, jos he julistivat toimivansa kaikkivaltiaan äitiyden nimissä moraalien lähettäläinä? Äitiys oli toimiva identiteettikategoria feministeille, sillä se oli laajasti tuttu ja siihen liittyi ominaisuuksia, jotka sopivat hyvin perusteluiksi poliittisille ja sosiaalisille pyrkimyksille.

---

¹²⁵ Rossi 2006, 19.

¹²⁶ Stoner 1991, 138.

¹²⁷ Jaquette 1994, 224.

3.2. Äidit kansakunnan kasvattajina ja kouluttajina

Kuubalaisfeministien ajatus, että kaikki naiset olivat äitejä, olivat he sitten synnyttäneet tai eivät, näkyi selkeästi keskustelussa koulutuksesta. Äitiys ulotettiin koskettamaan eritoten opettajia, jotka nähtiin ikään kuin lasten kodin ulkopuolisina äiteinä. Kuubassa, kuten monessa muussakin maassa, opettajien enemmistö oli naisia, sillä opettajan työ nähtiin naisten ”luonnollisille” ominaisuuksille sopivana ammattina. Opettaminen oli ikään kuin äitiyden ammattimuoto, joka lankesi naisille luonnostaan, sillä he olivat uusien sukupolvien tuottajina myös vastuussa heidän koulutuksestaan.¹²⁸

Dulce Maria Sainz de la Peña maalasi vuonna 1923 kuvaa opettajista kansakunnan suurina sankareina, jotka epäitsekäästi käyttivät aikaa ja vaivaa myös yhteiskunnan surkeimpien koulutukseen yhteisen hyvän puolesta:

”Mutta ah! Nuo opettajat oli valaissut pyhä ja loukkaamaton idea: kotimaan uudelleensyntyminen. Nuo tieteen temppelin papittaret olivat rauhan sotilaita, jotka muurasivat tasavallan perustan muovaamalla ensimmäiset kansalaiset hyveen ja työn padassa. He muoivasivat noita esi-isien sekulaarin lukutaidottomuuden näivettämiä aivoja, muokkasivat noita tiedottomia sieluja, moraalisesti ala-arvoisten kotien tyttäriä. He kouluttivat lapsia vailla kunnioituksen, kurin, hygienian ideoita; sairaita luonteita, sotien ja vallankumousten ja niihin liittyvien paheiden ja tautien jälkeensä jättämän epäpuhtaan ympäristön tuotoksia --.”¹²⁹

Sainz de la Peñan puheessa toistuu jälleen ajatus naisista huolehtivina, hoivaavina ja epäitsekkinä, sillä he ovat isänmaan parhaaksi valmiita työskentelemään jopa niiden kanssa, jotka ovat lähes hukanneet inhimillisyytensä taistelukentille. Uskon hänen viittaavan ”ensimmäisillä kansalaisilla” Kuubaa itsenäistymisen jälkeen johtaneisiin poliitikkoihin, jolloin käy myös ilmi, että he ovat saaneet kasvatuksensa ja koulutuksensa naisten käden kautta.

Kuubalaisfeministien ajattelussa koulu ja koti olivat osa samaa kokonaisuutta, jossa nainen muovasi lapsista tulevaisuuden kansalaisia. Siksi koulussa oli noudatettava samoja periaatteita kuin kotona: opetussuunnitelman täyttäminen ei riitä, vaan opettajalla täytyy olla työssään mukanaan myös tunnetta. Naisilla oli tohtori Ines Guiteraksen mukaan aivan erityislaatuinen omatunto ja käsitys velvollisuuksista, joiden kautta hän ymmärtää, että ”-- nämä heikot lapset tarvitsevat hänen rakkauttaan ja

¹²⁸ Mäki 2004 138, 141. Lotz 2008, 10-12.

¹²⁹ Nainen opettajana. Vapaa aihe. Puhuja: Dulce Maria Sainz de la Peña. Memoria I, 310.

päivittäistä stimulointia --”.¹³⁰ Opettaminen ei siis ollut vain työtä, vaan se oli sydämestä nousevaa lasten kasvatusta.

Koulutukseen panostaminen liittyi olennaisesti myös koko Kuuban läpi leikanneeseen haluun modernisoitua. Ainoastaan feministit eivät olleet koulutuksen asialla, vaan yksi uuden tasavallan poliitikoiden ensimmäisiä projekteja oli erottaa kirkko ja valtio toisistaan perustamalla sekulaareja kouluja vastaamaan itsenäisen demokratian tarpeisiin. Sama tavoite kirjattiin myös molempien kongressien johtopäätöksiin.¹³¹ Naisten valjastaminen kansakunnan opettajiksi liittyi myös poliitikkojen pelkoihin katolisen kirkon vaikutusvallasta, sillä naiset muodostivat huomattavan osan aktiivisista katolilaisista. Antamalla naisille opettajan roolin sekulaareissa kouluissa lainsäätäjät toivoivat välttävänsä muista Latalaisen Amerikan valtioista tutun kirkon suuren vaikutusvallan politiikassa.¹³²

Hortensia Lamar näyttää olleen enemmän kuin valmis toteuttamaan yllä kuvattua politiikkaa. Ensimmäisessä kongressissa hän oli Federación Nacional de Asociaciones Femeninasin virallinen puhuja ja käytti mahdollisuuden hyväkseen puhuakseen koulutusreformin puolesta. Hän peräänkuulutti kouluja joissa ”-- *kuubalainen sielu täydellistyy, kehittyy, kasvaa sankarillisen ja kauniin menneisyytemme avulla, ja tavoitteena on tämän menneisyyden arvoinen tulevaisuus. Nationalismin työ, jota naisen täytyy kotona tehdä; opettaa lapsi lukemaan meidän sankariemme ja marttyyriemme pyhää kirjaa.*”¹³³ Raamattu oli saanut väistyä pyhän kirjan paikalta ja tilalle olivat tulleet kansallisuskonnon pyhimysten evankeliumit. Toisaalta kuubalainen nationalismi rakentui monissa asioissa katolisen kristinuskon kulttuuriperinnölle, joten maalliset sankarit nostettiin pääasiassa kristillisten pyhimysten rinnalle, ei yläpuolelle.

Koska naiset olivat vastuussa tulevien sukupolvien koulutuksesta, myös naisten koulutukseen tuli panostaa. W. Thompson tiivisti ajatuksen kaikessa yksinkertaisuudessaan vuonna 1925: ”*Nainen tarvitsee moraalista kasvatusta, koska hän kasvattaa tulevia kansalaisia. Uskonto tuo moraalin, ja moraalisen kasvatuksen saaneet ihmiset tekevät vähemmän tuhoa maailmalle.*”¹³⁴ Mikäli poliitikot olivat toivoneet sekulaarien koulujen manaavan katolisuuden ulos naisista, he olivat

---

¹³⁰ *Nainen opettamassa – kuubalaisten naisten toiminta julkisissa kouluissa.* Matanzesin provinssin virallinen teema. Puhuja: tohtori Ines Guiteras. Memoria I, 176.

¹³¹ Stoner 1991, 131. Memoria I, 454; Memoria II, 646-648.

¹³² Stoner 1991, 131.

¹³³ Kuubalaisen kodin suojele ja puolustus. Federación Nacional de Asociaciones Femeninasin virallinen teema. Puhuja: Hortensia Lamar. Memoria I.

¹³⁴ Tarpeesta kouluttaa naista täyttämään luonnolliset velvollisuutensa; fysiologiset, moraaliset ja sosiaaliset. Asociación Book and Thimbel'n virallinen aihe. Puhuja: W. Thompson. Memoria II, 506-507.

erehtyneet. Moraalikysymyksissä monet feministit vetosivat edelleen Jumalaan oikean moraalin lähteenä. Heille sekulaarinen ei tarkoittanut ateistista, kuten toisen kongressin johtopäätöksissä erikseen todetaan.¹³⁵

Kuubalaisfeministit uskoivat koulutukseen naisten emansipaation mahdollistajana, mutta heidän lähestymistapansa koulutukseen oli melko käytännönläheinen. Tässä kuubalaisfeministit erosivat monista latinalaisamerikkalaisista aatesisaristaan, jotka vaativat ylipäätään naisille pääsyä kouluihin. Kuubalaisnaiset olivat päässeet kouluihin jo parikymmentä vuotta, sillä oikeus koulutukseen molemmille sukupuolille oli kirjattu Kuuban perustuslakiin vuonna 1901.¹³⁶ Kuubalaisfeministien ei tarvinnut enää vaatia ylipäätään oikeutta koulutukseen, joten he saattoivat keskittyä koulutuksen laatuun.

Tarkoitus ei ollut saada kaikille naisille korkeakoulutusta, vaan feministit vaativat esimerkiksi erilaisten maatalouskoulujen ja kodinhoitokurssien järjestämistä, joissa maaseudun ja köyhälistön naisille opetettaisiin käytännön taitoja, esimerkiksi ravitsemukseen ja hygieniaan liittyen.¹³⁷ Tietämys jokapäiväisistä kodinhoidollisista ja lastenkasvatuksellisista asioista oli tärkeää, sillä lapset olivat riippuvaisia heitä hoitavista naisista. Naisen työ oli ”*moraalinen harjoitus*”.¹³⁸ Naiset eivät työskennelleet vain materiaalisten hyötyjen vuoksi, vaan toteuttaakseen erityistä, sisäsyntyistä tehtäväänsä hoitaa ja kouluttaa tulevia sukupolvia. Käsitös naisten työstä erityisenä tehtävänä toistaa ajatusta, että kaikilla naisilla oli luonnostaan äidillisiä ominaisuuksia, joiden toteuttaminen oli välttämätöntä paitsi yhteiskunnalle, myös naiselle itselleen.

Koulutuskysymyksen voidaan nähdä liittyvän myös feministisen liikkeen rodunjalostuksellisiin ajatuksiin. Ensimmäisen kongressin johtopäätöksissä toisella sijalla heti äänioikeuden jälkeen on kirjattu pyrkimys työskennellä koulutusreformin puolesta, ”—kohdistuen erityistä huomiota eugeniikan ja lastenhoidon opetukseen”.¹³⁹ Yuval-Davis liittyy rotuopilliseen nationalistiseen diskurssin kulttuuristen ominaisuuksien biologisoinnin, eli ajatuksen, että tietyt kulttuuriset ominaisuudet, kuten sivistys tai tavat, ovat biologisesti periytyviä.¹⁴⁰ Näin ollen esimerkiksi kahden professorin lapsesta tulisi automaattisesti hyvä tekemään tutkimusta, riippumatta hänen kotioloistaan. Yuval-Davisin mukaan rotuopillisessa ajattelussa tärkeää ei ole parantaa lasten kasvuoloja, sillä mikäli geenit ovat oikeat, lapsi menestyy joka tapauksessa.¹⁴¹

---

¹³⁵ Ehdotuksia julkisille toimijoille. Memoria II, 647.

¹³⁶ Miller 1991, 90.

¹³⁷ Ehdotuksia julkisille toimijoille. Memoria II, 647; Stoner 1991, 135.

¹³⁸ Onko naisen työ moraalinen sääntö, tapa kaunistaa elämää, vai vain nälän seuraus? Aleneo de la Habanan virallinen aihe. Puhuja: Rva. Aida Peláez de Villa Urrutia. Memoria II, 502.

¹³⁹ Johtopäätökset. Memoria I, 454.

¹⁴⁰ Yuval-Davis 1997, 32.

¹⁴¹ Ibid. 31.

Tässä kohdin eugeniikka eroaa nykykäsityksestä, että koulutus ja elintaso usein periytyvät, mutta tämän katsotaan johtuvan ennen kaikkea vanhempien sosioekonomisesta kontekstista, jossa lapsi kasvaa. Kouluttamattomienkin vanhempien lapsi voi päätyä hankkimaan yliopistokoulutuksen, mikäli kotona vallitsee opiskeluyönteinen ja lasta tukeva ilmapiiri.

Vaikka kuubalaisfeministit puhuivatkin eugeniikasta, en usko heidän tarkoittaneen aivan samanlaista rodunjalostusoppia kuin Yuval-Davis kuvailee. He painottivat koulutusreformissaan naisten, tulevien äitien, käytännön koulutusta, jotta he kykenisivät huolehtimaan lapsistaan parhaalla mahdollisella tavalla. He halusivat parantaa kuubalaista rotua parantamalla tulevien sukupolvien kasvuympäristöä. Thompson tiivistä ajatuksen hyvin:

Kodin perusta riippuu naisen koulutuksesta, ja maa on riippuvainen kodista. Ei ole tarpeeksi opettaa tytöille, kuinka näyttää nätiltä, soittaa pianoa ja laulaa, tanssia ja puhua joitain sanoja vieraalla kielellä. Ne eivät häntä paljon auta, jos hän on päättänyt luoda ammattilaisen uran tai työskennellä, eivätkä ne auta häntä vaimon ja äidin velvollisuuksissa. Ne asiat täytyy tietää, mutta hänen täytyy tietää enemmän, monia muita asioita.”¹⁴²

Nainen työskenteli isänmaan hyväksi kouluttaessaan tulevia sukupolvia sen palvelukseen.¹⁴³ Tämän vuoksi he ansaitsivat samat poliittiset ja sosiaaliset oikeudet kuin miehetkin. Pilar Houstonin mukaan naiset eivät halunneet oikeuksia itsekkäistä, vaan kasvatuksellisista syistä, jotta he voisivat istuttaa kaikkiin Kuuban itsenäisyyden hengen.¹⁴⁴ Koulutus oli feministeille ennen kaikkea kansallinen projekti, jolla pyrittiin tuottamaan oikeaoppisia kansalaisia.

Pilar Morlon de Menéndez ehdotti *Nationalismi*-nimisen puheensa johtopäätöksissä vuonna 1923, että kuubalaisnaisten tulisi käyttää kaikkea vaikutusvaltaa, joka heillä äiteinä on, saadakseen koulun, jossa ”täyden koulutuksen lisäksi uskotaan kansalliseen sieluun hyveiden harjoittamisen välineenä”. Lisäksi hänen mukaansa koululaitoksessa tuli ”kouluttaa tunteellista nationalismia, kehittääksemme tietoista ja rationaalista yhteiskuntatietoisuutta.”¹⁴⁵ Lainsäätäjät ja feministit halusivat rakentaa Kuubaan sekulaarin koululaitoksen, mutta sekulaari ei selvästi tarkoittanut heille aatteetonta tai

---

¹⁴² Tarpeesta kouluttaa naista täyttämään luonnolliset velvollisuutensa; fysiologiset, moraaliset ja sosiaaliset. Asociación Book and Thimbel'n virallinen aihe. Puhuja: W. Thompson. Memoria II, 506

¹⁴³ Naisten toiminta yhteiskunnassa. Women's Clubin virallinen aihe. Puhuja: Maria Cabrera de Fernandez Espinosa. Memoria I, 239.

¹⁴⁴ Naisen oikeudet. Club Femenino de Cuban virallinen aihe. Puhuja: Pilar Houston. Memoria I, 109.

¹⁴⁵ Nationalismi. Havannan provinssin ja Federación Nacional de Asociaciones Femeninas'n virallinen tema. Puhuja: Pilar Morlon de Menéndez. Memoria I, 187-188.

neutraalia. Lähinnä vaikuttaa siltä, että katolinen kristinusko pyrittiin korvaamaan kansalaisuskonnolla, joka sisälsi paljon vaikutteita katolisuudesta.

Kuubalaisfeministit perustivat ajatuksensa naisesta kansakunnan tulevaisuuden kasvattajana kahdelle ideologialle, joiden suhde feminismiin on usein ollut vähintäänkin hankala: kristinuskoon ja nationalismiin. Kirsi Mäki lainaa australialaistutkija Gisela Kaplania, joka on tutkinut feminismin ja nationalismin ristiriitaista suhdetta. Kaplanin mukaan nationalismi oli 1800- ja 1900-lukujen taitteessa vastuussa ensimmäisistä maallisista abortin ja ehkäisyn kieltävistä laeista. Muun muassa Otto von Bismarckin ensimmäisiä lainsäädännöllisiä uudistuksia oli abortin kriminalisointi Saksojen yhdistymisen jälkeen vuonna 1871.¹⁴⁶ Näin ollen aikaisemmin kirkon kontrolli naisten seksuaalisuudesta ja lisääntymisestä siirtyi valtiolle. Samoin Mäki huomauttaa, että nationalismi on usein rakennettu hyvin maskuliinisen symboliikan varaan ja myös nationalismitutkimus on toisintanut käsitystä maskuliinisesta nationalismista keskittymällä yhteiskunnan julkiseen puoleen nationalismin rakennusmaana. Naiset ja heidän edustamansa yksityinen elämänpiiri sekä feminiiniset ominaisuudet nationalismin aktiivisina osina ovat jääneet usein varjoon niin kansallismielisten vaikuttajien kuin tutkijoidenkin kirjoituksissa.¹⁴⁷

Nira Yuval-Davis kirjoittaa naisten toiminnasta fundamentalististen ideologioiden parissa, käyttäen esimerkkinään nimenomaan naisten suhdetta uskontoon. Hänen mukaansa naiset tekevät yhteistyötä, etsivät lohtua ja jopa toisinaan saavat valtaa niiden tilojen puitteissa, jotka heille sallitaan. Vaikka naiset yleensä ovat uskontojen opeissa ja käytännöissä alisteisessa roolissa, he kuitenkin muodostavat monen uskontokunnan aktiivisista jäsenistä suurimman osan. Yuval-Davisin mukaan tämä selittyy vain osin ajatuksella uskonnosta heikkojen tukena. Sen sijaan hän painottaa emotionaalista työnjakoa, jossa naisen osa on huolehtia perheensä henkisestä ja moraalista hyvinvoinnista, jolloin aktiivisuus hengellisillä alueilla lankeaa myöskin ikään kuin naisten alueelle. Lisäksi aktiivinen osallistuminen uskonnolliseen toimintaan antaa naisille oikeutetun paikan julkisessa elämässä, joka muuten olisi heidän ulottumattomissaan.¹⁴⁸

Latinalaisessa Amerikassa katolisen kirkon aktiivisista jäsenistä suurin osa on ollut ja on edelleen naisia. Nähdäkseni kuubalaisfeministit hyödynsivät naisten kirkossa toimimisen perinnettä pyrkiessään avaamaan naisille tilaa myös julkiseen elämään.

---

¹⁴⁶ Mäki 2004, 130.

¹⁴⁷ Ibid., 127.

¹⁴⁸ Yuval-Davis 1997, 63.

Yksinkertaistettuna he vaihtoivat kristinuskon paikalle nationalismin ja jatkoivat toimintaansa julkisessa elämässä vanhojen mallien mukaan. Keskittymällä naisten vaikutusvallan kasvattamiseen yhteiskunnan perinteisesti feminiinisiksi miellettyillä alueilla feministit saattoivat lisätä naisten vaikutusvaltaa vaikuttamalta uhkaavilta.¹⁴⁹ Catherine Daviesin mukaan feministit rakensivat vastadiskurssia valtiolliselle, maskuliiniselle nationalismille, niin kutsuttua ”kansallista feminisimiä” sisällyttäessään naisten oikeudet kansalliseen modernisaatioprojektiin, jolloin he myöskin ikään kuin ”feminisoivat” kuubalaisen nationalismin.¹⁵⁰ Stoner huomauttaa, että feministit kykenivät tähän koska he edustivat laajasti erilaisia poliittisia näkemyksiä ja kykenivät siten vaikuttamaan politiikkoihin sekä oikealta että vasemmalta. Ajan mittaan yleinen mielipide alkoi vetää yhtäläisyysmerkit naisten oikeuksien ja modernin valtion välille.¹⁵¹

3.3. Nainen yhteiskunnan moraalinvartijana

Nira Yuval-Davis huomauttaa, että usein nationalistisissa diskursseissa naisia ei nähdä ainoastaan passiivisina uusien kansalaisten tuottajina, vaan myös kansallisen kulttuurin aktiivisina uusintajina. Monessa tapauksessa naisten ainoa todellinen sosiaalinen valta liittyy siihen, että vanhemmille naisille on yhteiskunnassa annettu kulttuuripoliisin rooli, jonka varjolla he vahtivat varsinkin nuorempia naisia.¹⁵²

Kansallinen kulttuuri pitää yleensä sisällään myös kansakunnan moraalikäsitteet. Latinalaisen Amerikan maissa moraalikäsitteet ovat muodostuneet pitkälti katolisen kirkon seksuaalikielteisten ajatusten ympärille. Varsinkin naisten tapauksessa moraalilla liittyy ennen kaikkea seksuaaliseen käyttäytymiseen. Nainen on määritelty katolisessa perinteessä Neitsyt Maria/Eeva eli neitsyt/huora -akselilla, jossa neitseellinen nainen on moraalisesti ylinnä. Ajattelutapa, joka on omaksuttu sellaisenaan usein myös nationalistiseen ajatteluun, on johtanut tarpeeseen kontrolloida naisten seksuaalisuutta. Koska yhteisön kunnia on liitetty sen naisiin, naisten seksuaalisuus on pyritty rajaamaan vain laillisen avioliiton ja lisääntymisen piiriin.¹⁵³ Koska nainen yleensä määritellään ennen kaikkea seksuaalisuutensa kautta, ihanteet naisten rajoitetusta seksuaalisesta aktiivisuudesta siirtyvät usein myös oletuksiin naiselle soveliaasta käytöksestä yleensä.

---

¹⁴⁹ Lotz 2008, 33-35.

¹⁵⁰ Davies 1996, 107-110; Stoner 1991, 138.

¹⁵¹ Stoner 1991, 54-55.

¹⁵² Yuval-Davis 1997, 37.

¹⁵³ Craske 2003, 202-203; Abraham 2009, 156-157.

Naisen ei sovi olla heteroseksuaalisessa suhteessa aktiivinen osapuoli eikä hänen seksuaalisuutensa tule tähdätä nautintoon, vaan lisääntymiseen. Tähän logiikkaan perustuu perinteinen tapa nähdä nainen sosiaalisesti passiivisessa roolissa.

Nira Yuval-Davisin mukaan naiset joutuvat usein kansakuntien ”representaation taakan” kantajiksi, sillä yhteisöjen kunnian ja moraalin nähdään kiinnittyvän sen naisiin.¹⁵⁴ Tällaisen ajattelutavan äärimmäisiä ilmentymiä ovat esimerkiksi kunniamurhat, mutta lievemmissä muodoissaan se on esimerkiksi naisten pukeutumisen ja itseilmaisun rajoittamista kunniakäsityksiin vedoten. Kuubalaisfeministit selvästi kiinnittivät kansakuntansa moraalin ja sitä kautta kunnian kuubalaisnaisiin. Heidän mukaansa nainen oli Kuuban kansakunnan moraalin majakka, jonka valoa seuraamalla saarivaltio lipuisi kohti auvoisaa tulevaisuutta. Lotz huomauttaa feministien ja ”modernin tytön” kaksijakoisesta suhteesta, jossa yhtäältä vanhemmat feministit paheksuivat nuorempien naisten pukeutumista ja käytöstä sopimattomana kunnialliselle kuubalaiselle naiselle. Toisaalta ”moderni tyttö” edusti tiettyjä arvoja ja tapoja, kuten itsenäisyyttä ja aktiivisuutta julkisessa tilassa, joita myös feministit ajoivat.¹⁵⁵

”Moraali” esiintyy useissa feministien puheissa, mutta sen selkeä määritelmä jää uupumaan. Kongressin puhujat johtavat moraalin toistuvasti äitiydestä ja ajattelevat, että naiset hallitsevat moraalin miehiä paremmin, mutta yksityiskohtaiset kuvaukset siitä, millaiset teot ovat moraalisia, jäävät uupumaan. Todennäköisesti kongressissa puhuneet feministit olettivat kaikkien osallistujien jakavan samanlaisen moraalikäsityksen, joten he eivät katsoneet sen tarkempaa määrittelyä tarpeelliseksi. Kun otetaan huomioon feministien sosiaalinen koostumus, on todennäköistä, että puhujat viittasivat porvarilliseen moraalikäsitykseen, joka perustui suurelta osin katolisen kirkon käsityksiin oikeasta ja väärästä.

Pilar Morlon de Menéndez julisti ensimmäisen naisten kongressin avajaispuheessaan, että ”*olemme taitavia moralisoimaan: moralisoimme kadut, kodit, moralisoimme koulut, työpaikat ja julkisen hallinnon*”.¹⁵⁶ Tämä oli mahdollista, koska ”*nainen on kärsivällisempi, sinnikkäämpi ja uhrautuvampi kuin mies, ja ennen kaikkea epäitsekäämpi*.”¹⁵⁷ Kummassakaan kongressissa yksikään puhuja ei kuitenkaan kerro, miksi nainen on lähtökohtaisesti moraalisesti parempi kuin mies, vaan ajatus ainoastaan toistuu lukemattomia kertoja ja sitä perustellaan erilaisin esimerkein. Tohtori Dolz kuvaili naisten moraalisuutta käytännössä vuonna 1923:

---

¹⁵⁴ Yuval-Davis 1997, 45.

¹⁵⁵ Lotz 2008, 41.

¹⁵⁶ Pilar Morlon de Menéndezin avajaispuhe, Memoria I, 34.

¹⁵⁷ Lasten suojelu. Asociación de Católicas Cubanas. Puhuja: tohtori Laura Betancourt. Memoria I, 133.

”Opettajana hän muovaa huomisen sukupolven luonteita ja tasoittaa mieliä; hyväntekijänä jakaa armoa ja tarttuu heikon käteen; toimittajana edistää suuria ideoita ja rohkaisee jaloja tuntemuksia; taiteilijana inspiroi rakkautta taiteen yleviä muotoja kohtaan; luennoitsijana avaa polun massojen keskelle valaistakseen heidän näivettyneitä aivoja; kulttuuriyhdistysten jäsenenä suojelee lapsia, jahtaa paheita; kirjailijana hänen teoksensa ovat moraalisesti vaikuttavia ja sivistäviä.”¹⁵⁸

Ilmeisesti naisten moraalisuus nähtiin luonnollisena ominaisuutena, jonka alkuperää tai määritelmää ei tarvinnut sen enempää pohtia. Kun esimerkiksi naiskirjailijan teosta kuvattiin ”moraaliseksi”, puhuja oletti kuulijoidensa tietävän, millaista moraalialia hän tarkoitti.

Samanlaisia ajatuksia esitettiin paitsi muualla Latinalaisessa Amerikassa, myös Suomessa. Irma Sulkunen liittyy 1900-luvun alun suomalaiseen naisliikkeeseen kaksi käsitettä, kaksijakoisen kansalaisuuden ja sosiaalisen äitiyden, jotka käyvät maantieteellisestä erosta huolimatta analyysin välineiksi myös kuubalaisen feminismiin kohdalla.¹⁵⁹ Kuuba ja Suomi asemoituvat siinä mielessä samoin feminismin maailmankartalle, että ne molemmat olivat kielensä ja maantieteensä takia ikään kuin perifeerisessä asemassa suhteessa hallitsevaan angloamerikkalaiseen feminismiin. Siksi ei välttämättä ole kovin yllättävää, että feminismi muotoutui molemmissa maissa samankaltaisiin suuntiin.

Kaksijakoisella kansalaisuudella Sulkunen tarkoittaa suomalaisessa naisliikkeessä vallinnutta käsitystä, jossa kansalaisuus jaettiin ikään kuin kahtia nais- ja mieskansalaisuuteen, joille molemmille määriteltiin omat jyrkät ehtonsa ”feminiinisyyden” ja ”maskuliinisuuden” mukaisesti. Näkemys syntyi raittiusliikkeissä, mutta se omaksuttiin myöhempiinkin naisjärjestöihin lähes sellaisenaan.¹⁶⁰ Kuten Suomessa, myös Kuubassa kansalaisuutta jaoteltiin sukupuolen mukaan hyvin samoja asioita painottamalla: vaadittiin kodin ja perheen suojelua, äidillisten ominaisuuksien arvostusta ja naisten yhteiskunnallisen toiminnan rajaamista feminiiniseksi hahmotettuun elämänpiiriin.¹⁶¹

Sosiaalisella äitiydellä Sulkunen puolestaan viittaa naisasianaisten käsitykseen äitiydestä aktiivisena ja sosiaalisena, naisille luontaisena toimintana joka määritteli heidän toimintatapojaan ja motiivejaan.¹⁶² Hortensia Lamar käytti puhuessaan vuonna

---

¹⁵⁸ Naisen sosiaalinen tehtävä. Vapaa aihe. Puhuja: tohtori María Luisa Dolz. Memoria I, 166.

¹⁵⁹ Sulkunen 1987, 162.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid. Esim. Memoria I, 287-288; Memoria II, 15; 646-648.

¹⁶² Sulkunen 1987, 162-163.

1923 termiä ”sosiaalinen äitiys” kuvatessaan kuubalaisen feminismin ydintä. Hänen mukaansa se tarkoitti, että naiset ”tietävät, että aina ja kaikkialla heillä on velvollisuus täytettävään.”¹⁶³ Nainen on siis äiti aina ja kaikkialla, vuoden kaikkina päivinä ja äitinä hänen velvollisuutensa on hoitaa ja huolehtia, paitsi omista lapsistaan, myös kansakunnasta yleensä.

Stoner jakaa kuubalaisen feminismin sen sosiaalisen reformismin mukaan kahteen kauteen. Ensimmäinen kausi itsenäistymisestä ensimmäiseen naisten kongressiin oli yksityisen, järjestäytymättömän hyväntekeväisyyden aikaa. Toisella kaudella, ensimmäisestä naisten kongressista Castron vallankumoussodan alkuun 1958, hyväntekeväisyydestä tuli sosiaalista vastuuta, jonka toteutus oli ennen kaikkea valtion ja järjestäytyneiden yhdistysten asia. Pohja järjestäytyneelle naisten masinoimalle sosiaalityölle rakennettiin naisten kongresseissa. Itsenäisyyden kaksi ensimmäistä vuosikymmentä olivat klassisen hyväntekeväisyyden aikaa, jolloin apu köyhille oli usein symbolista, uskonnollista ja henkilökohtaista ja riippui täysin yksittäisten ihmisten hyväntahtoisuudesta.¹⁶⁴

Hyväntekeväisyystyö sopi porvarilliseen, kristillissävytteiseen naiskäsitukseen, eikä ensinäkemältä vaikuta kovin radikaalilta tai emansipatoriselta naisasialiikkeen asialistalla. Sulkunen kuitenkin huomauttaa, että naisliikkeissä naiskuvaa lähdettiin rakentamaan vanhojen käsitysten pohjalta, mutta samalla sille annettiin uusia merkityksiä.¹⁶⁵ Samoin Susan Abraham tuo esiin, että varsinkin katolisessa traditiossa naiset ovat voineet käyttää sukupuoltaan teologisena resurssina ja väittää sitä kautta olevansa lähempänä pyhää.¹⁶⁶ Vaikka katolisessa traditiossa vallitseekin usein käsitys kaikista naisista ”Eevan tyttärinä”, ovat naiset voineet käyttää myös täysin epärealistista ajatusta neitsytäidistä perusteluna kaikkien naisten moraaliselle ylemmyydelle. Jumala oli antanut naiselle kunnian tuoda vapahtajan maailmaan, mistä voitiin johtaa ajatus, että Jumala luotti naisten kykyyn hoitaa kaikkein arvokkainta. Kun tämä ajattelu siirrettiin yhteiskuntaelämään, naisten huolenpidosta tuli aktiivista, toiminnallista ja yhteiskunnallista.

”*Kansakunnan sosiaaliset ihanteet ovat jatkuvassa yhteydessä naisen elämään*”, julisti W. Thompson vuonna 1925.¹⁶⁷ Äänioikeudenkin naiset tahtoivat tohtori

---

¹⁶³ Feminismi ja äänioikeus. Club Femenino de Cuban virallinen aihe. Puhuja: Hortensia Lamar. Memoria I, 364.

¹⁶⁴ Stoner 1991, 140.

¹⁶⁵ Sulkunen 1987, 163.

¹⁶⁶ Abraham 2009, 156.

¹⁶⁷ Tarpeesta kouluttaa naista täyttämään luonnolliset velvollisuutensa; fysiologiset, moraaliset ja sosiaaliset. Asociación Book and Thimbel'n virallinen aihe. Puhuja: W. Thompson. Memoria II, 507.

Barinagan mukaan vain tehostaakseen sosiaalista tehtäväänsä.¹⁶⁸ Thompson ja Barinaga näkivät naisten ”sosiaalisen tehtävän” aktiivisena yhteiskunnallisena toimintana, jota varten naiset tarvitsivat uusia oikeuksia ja mahdollisuuksia. Heille hyväntekeväisyys ei ollut enää yksityistä ja persoonallista, vaan he näkivät muista huolehtimisen perustavanlaatuisena velvollisuutena, osana ihmisyyttä.

Kuubalaisfeministit eivät olleet valmiita nostamaan naista poliittisissa asioissa miehen yläpuolelle, mutta moraalikysymyksissä paremman sukupuolen paikkaa ei tarvinnut arpoa. Ajatus kahdesta erillisestä ja erilaisesta sukupuolesta tulee selkeästi esiin. Naisten moraalisuuden korostaminen oli myös varmasti katolisen tradition peruja, sillä samat ominaisuudet, jotka feministit liittivät kuubalaisnaisiin, liitetään myös Neitsyt Mariaan.

3.4. Moraalin koetinkivi – aviottomat lapset

Havainnollistava esimerkki feministien moraalikäsitteiden käytännön eroista oli keskustelu aviottomien lasten asemasta. Espanjaksi avioton lapsi on *el hijo ilegítimo*, eli kirjaimellisesti laitton lapsi. 1920-luvun Kuubassa avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi oli paitsi häpeän aihe, myös täysin vailla oikeuksia. Näin ollen aviottomien lasten ongelma oli paitsi moraalinen, myös hyvinkin jokapäiväiseen elämään vaikuttava, sillä vuoden 1919 väestönlaskennassa 24 % Kuuban väestöstä oli syntynyt aviottomina, ja oli sitä kautta ilman suurinta osaa sosiaalisia ja poliittisia oikeuksia.¹⁶⁹

Aviottomien lasten oikeuksista sukunimeen, perintöön ja elatukseen sekä heidän ja heidän äitiensä sosiaalisen syrjinnän lopettamisesta keskusteltiin sekä ensimmäisessä että toisessa naisten kongressissa. Ratkaisua asiaan ei kuitenkaan saatu, eikä aviottomien lasten oikeuksien ajamista kirjattu kummankaan kongressin johtopäätöksiin.¹⁷⁰ Vuonna 1925 puheenjohtaja Morlon de Menéndez huomautti erikseen kongressin päätöspuheenvuorossaan, ettei aviottomien lasten asemaan saatu ratkaisua ja ehdotti kolmatta naisten kongressia, joka keskittyisi nimenomaan aviottomien lasten kysymykseen.¹⁷¹ Kolmas kongressi järjestettiin lopulta vasta vuonna 1939, johon mennessä ajatus aviottomien lasten tasa-arvoisista oikeuksista avioliitossa

---

¹⁶⁸ *Onko kuubatar alamainen vai kansalainen?* Vapaa aihe. Puhuja: Tohtori Graziella Barinaga. Memoria II, 572.

¹⁶⁹ Stoner 1991, 63.

¹⁷⁰ Memoria I, 454; Memoria II, 646-647.

¹⁷¹ Pilar Morlon de Menéndezin päätöspuhe. Memoria II, 665-667.

syntyneiden lasten kanssa oli muuttunut koko feminististä liikettä repineestä suuresta skismasta yhdeksi kaikkein vähiten kyseenalaisista näkemyksistä.¹⁷²

1920-luvulla aviottomien lasten oikeuksia ajoivat kongresseissa feministisen liikkeen radikaalit, etunenässä Ofelia Domínguez Navarro, joka puhui aiheesta molemmissa kongresseissa; hänen lisäksi sen puolesta puhuivat Hortensia Lamar, Emma López Seña, Mariblanca Sabas Alomá, Dulce María Borrero de Luján sekä Ofelia Rodríguez Acosta.¹⁷³ Myös aviorikoslainsäädännön uudistuksesta puhunut tohtori Rosa Anders asettui tukemaan Domínguez Navarroat vuoden 1925 kongressissa.¹⁷⁴ Lisäksi ensimmäisessä kongressissa aviottomien lasten puolesta puhui Woman's Party Havannan edustaja Edith W. Newman.¹⁷⁵

Domínguez Navarro piti molemmissa kongresseissa, joissa hän oli Santa Claran provinssin virallinen edustaja, pitkät ja tunteelliset puheet aviottomien lasten ja näiden äitien puolesta. Hän vetosi kuulijoidensa armoon ja oikeudenmukaisuuden tunteeseen julistamalla, että lisääntyminen oli luonnollinen prosessi, johon lakien ei tullut puuttua rankaisemalla lapsia vanhempiensa teoista. Laki asetti hänen mielestään myös äidinrakkautta eriarvoiseen asemaan äidin siviilisäädyn mukaan, vaikka hänen mukaansa sillä, oliko lapsi syntynyt avioliitossa vai sen ulkopuolella, ei ollut merkitystä äidinrakkautta määrän kannalta. Hän peräänkuulutti äitiyden kunnioitusta, eli jokaisen naisen oikeutta olla ylpeä äitiydestään ja rakastaa lapsiaan, myös julkisesti.¹⁷⁶

Domínguez Navarro liitti aviottomien lasten oikeudet myös osaksi tietä moderniksi valtioksi. Ensimmäisen kongressin puheessaan hän haki esimerkkejä Yhdysvalloista ja toisessa huomautti, että Kuuban lainsäädäntö oli aviottomien lasten asiassa ”arkaainen”, eikä edes entisessä emämaassa Espanjassa ollut enää vastaavia lakeja. Hänen mukaansa Kuuballa ei ollut ”vapautta eikä edistystä” niin kauan kuin sen laki jaotteli lapsia syntyperän mukaan.¹⁷⁷

Newmanin lähestymistapa oli Domínguez Navarroat käytännönläheisempi, mutta myös hän haki esimerkkejä ulkomaisesta lainsäädännöstä. Hän viittasi Norjaan, jossa oli pelätty vapaiden suhteiden ja aviottomien lasten määrän lisääntyvän lakimuutoksen

---

¹⁷² Stoner 1991, 162.

¹⁷³ Stoner 1991, 67. Domínguez Navarrolla huhuttiin olevan itsellään avioton lapsi, mutta todisteita suuntaan tai toiseen ei ole säilynyt. (Stoner 1991, 68)

¹⁷⁴ Memoria II, 257.

¹⁷⁵ Tarpeesta antaa aviottomille lapsille samat oikeudet kuin avioliitossa syntyneille. Vapaa aihe. Puhuja: E. W. Newman. Memoria I, 272-274.

¹⁷⁶ Laki luontoa vastaan. Santa Claran provinssin virallinen aihe. Puhuja: tohtori Ofelia Domínguez. Memoria I, 275-281.

¹⁷⁷ Tarve tunnustaa aviottomille lapsille samat oikeudet kuin avioliitossa syntyneille. Santa Claran provinssin virallinen aihe. Puhuja: tohtori Ofelia Domínguez Navarro. Memoria II, 251.

myötä, mutta niin ei ollut kuitenkaan käynyt. Toisin kuin Domínguez Navarro, Newman ei sympatisoinut aviottomien lasten vanhempia, vaan hän piti miehiä petollisina ja avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin antautuneita naisia tietämättöminä, hyväuskoisina ja tyhminä. Hän uskoi ongelman ratkeavan sillä, että miehet saatettaisiin taloudelliseen vastuuseen avioliiton ulkopuolisten seikkailujensa seurauksista sekä ”*vihamielisestä asenteesta äitiyttä kohtaan*”.¹⁷⁸ Newmankin siis arvosti äitiyttä ja näki sen naisen oikeutena, mutta hän ei kyseenalaistanut ajatusta, jonka mukaan avioliitto oli oikea konteksti hankkia lapsia. Hän oli kuitenkin realistinen ja tarjosi ratkaisuja tilanteisiin, joita väistämättä tulisi toisinaan eteen.

Myös Cienfuegosin kaupungin virallinen teema oli vuonna 1923 aviottomat lapset. Puhuja Carmen Hernandez peräänkuulutti äidin oikeuksia pitää luonaan aviottomat lapset, sillä kuubalaisen *patria potestad* eli ”isän lain” mukaan sillä vanhemmalla, joka vastasi lapsen elatuksesta, oli hallintavalta tähän. Useimmiten tämä oli isä.¹⁷⁹ Hän oli kuitenkin pessimistinen reformien mahdollisuuksien suhteen, sillä hän uskoi ”maskuliinisen egoismin” olevan niin suuri, että miehet eivät säätäisi lakeja, jotka pakottaisivat heidät huolehtimaan taloudellisesti aviottomista lapsistaan.¹⁸⁰

Esitelmää seuranneessa keskustelussa rouva Valdés esitti, ettei aviottomien lasten ongelman ratkaisemiseksi tarvinnut muuttaa lakeja, vaan yhteiskunnan tapoja suhtautua aviottomuuteen. Hän ehdotti sympatian antamista äideille ja lapsille ”jotka ovat yhtä arvokkaita kuin muutkin” ja sen sijaan naisten tulisi ”heittää rinnoiltaan arvottomat miehet, jotka eivät täytä velvollisuuksiaan. Kun teemme näin, ehkä saapuu päivä, kun meillä ei ole aviottomia lapsia ja lait katoavat itsestään.”¹⁸¹ Rouva Valdésin ehdotus oli siinä mielessä rohkea, että hän ilmaisi ääneen kuubalaisessa yhteiskunnassa vallinneen kaksoisstandardin, joka rankaisi naisia avioliiton ulkopuolisista suhteista, mutta miehet pääsivät kuin koira veräjästä. Hän halusi kuitenkin porvarillisten moraalikäsitteiden mukaisesti olla suoraan puuttumatta seksuaalisiin suhteisiin ja antaa asian ratketa ikään kuin itsestään.

Ajatukset aviottomien lasten oikeuksien tasa-arvoistamisesta avioliitossa syntyneiden kanssa saivat vastaansa kritiikkimyrskyn. Domínguez Navarro muistelee

---

¹⁷⁸ Tarpeesta antaa aviottomille lapsille samat oikeudet kuin avioliitossa syntyneille. Vapaa aihe. Puhuja: E.W. Newman. Memoria I, 272-274.

¹⁷⁹ Stoner 1991, 148.

¹⁸⁰ Tarve tunnustaa aviottomille lapsille samat oikeudet kuin avioliitossa syntyneille. Cienfuegosin kaupungin virallinen aihe. Puhuja: Carmen Hernandez. Memoria I, 207-209. Hernandezin skeptisismi oli perusteltua, sillä kun perustuslakia säättävä kokous vuonna 1940 äänesti aviottomien lasten oikeuksista, kannatus ja vastustus ei jakautunut puoluerajojen mukaan, vaan äänestyspäätöksiin vaikutti se, oliko edustajilla itsellään aviottomia lapsia, joita he olisivat joutuneet elättämään. (Stoner 1991, 163)

¹⁸¹ Memoria I, 210.

elämäkerrassaan, kuinka ensimmäisessä kongressissa ”yksinhooltajaäitien suojelemista pidettiin moraalittomana ja aviottomien lasten tasa-arvoa todellisena skandaalina”.¹⁸² Domínguez Navarraa syytettiin jopa vapaan rakkauden, eli säätelemättömien seksisuhteiden, puolustajaksi.¹⁸³ Toiseen kansalliseen naisten kongressiin konservatiivit varustautuivat perustamalla liudan uusia järjestöjä ja ilmoittamalla ne kaikki kongressiin varmistaakseen, että heillä olisi määräänemmistö.¹⁸⁴ Domínguez Navarro kutsui niitä ”haamujärjestöiksi” (*organizaciones fantasmas*), sillä kuten hän kitkerästi huomautti ”moni niistä oli ollut laillisesti olemassa korkeintaan joitakin tunteja”. Progressiiviset feministit protestoivat ennen kongressia, mutta yhtään järjestöä ei hylätty. Osallistujajärjestöjen määrä nousi 31:stä 70:een.¹⁸⁵

Usein katolisiin perhe- ja sukupuolikäsityksiin nojaavat konservatiivit katsoivat aviottomien lasten oikeudet uhaksi omalle asemalleen. Asiaan liittyi luokka- ja rotukysymyksiä, sillä huomattava osa avioliiton ulkopuolella syntyneestä väestöstä oli muita kuin valkoisia. Kuubalainen halpatyövoima oli rakentunut mustien ja kiinalaisten varaan, ja monet aviottomat lapset olivat tulosta isäntien ja heidän alaistensa suhteista. Näin ollen oikeuksien tunnustaminen aviottomille lapsille ja heidän äideilleen uhkasi konservatiivien silmissä avioliiton pyhyyttä ja virallisen perheen asemaa, joiden varaan monet keskiluokkaiset naiset olivat rakentaneet paitsi taloudellisen turvansa, myös käsityksensä omasta arvostaan.¹⁸⁶ Hijas de Galician edustaja Andrea Lopez de Chao perusteli konservatiivien näkemyksiä vuonna 1923: ”*Joten, jos haluamme antaa sosiaaliselle ruumiille täyden elämän, -- oikeutettujen traditioiden punainen lanka on säilytettävä, ja säilytettävien traditio on perhe ja uskonto. Traditio muodostaa perheen olemuksen, sillä perhe on traditio.*”¹⁸⁷

Vuoden 1925 kongressissa tohtori ja asianajaja Margot López yritti rakentaa jonkinlaista kompromissia. Hänen mukaansa lain vahvistama avioliitto oli ”ainoa moraalinen ja normaali tapa lajin lisääntymiselle”, eikä lakia rikkoville kuulunut samoja oikeuksia kuin niille, jotka noudattivat lakia. Hän kuitenkin myönsi, että avioliiton ulkopuolelle syntynyt lapsi oli syytön vanhempiensa rikkomukseen, joten hänen oikeutensa elatukseen oli varmistettava. López ehdotti, että aviottomilla lapsilla olisi

---

¹⁸² Domínguez Navarro 1971, 72; Stoner 1992, 162-163.

¹⁸³ Memoria II, 282. Domínguez Navarraa syytti muuan rouva López, oletettavasti vuonna 1925 puhunut tohtori Margot López, jota Domínguez Navarro nimitti muistelmissaan ”katkerimmaksi vastustajakseen” (Domínguez Navarro 1971, 72).

¹⁸⁴ Stoner 1991, 66.

¹⁸⁵ Domínguez Navarro 1971, 73; Stoner 1991, 66.

¹⁸⁶ Stoner 1991, 63.

¹⁸⁷ Naisten toiminta kotona. Hijas de Galician virallinen aihe. Puhuja: Andrea Lopez de Chao. Memoria I, 389.

oikeus vanhempiensa sukunimeen ja elatukseen samoin ehdoin kuin avioliitossa syntyneillä lapsilla. Lisäksi hän ehdotti riippumattoman instituution perustamista isyyden selvittämistä varten. Hän kannatti myös ajatusta, että lapsen asioista päätti se vanhempi, jonka luona lapsi asui, vaikka tämä ei olisikaan taloudellisesti lapsen elättäjä. López uskoi, että nämä muutokset riittäisivät takaamaan myös sosiaalisen muutoksen suhtautumisessa aviottomiin lapsiin.¹⁸⁸ Hän erosi Domínguez Navarron näkemyksistä siinä, ettei hän vaatinut aviottomille lapsille oikeutta vanhempiensa perintöön eikä aviottomien yksinhuoltajaäitien suojelua.¹⁸⁹

Kuitenkin jopa Lópezin ehdotus oli kongressin konservatiiveille liikaa. Kun he kieltäytyivät hyväksymästä aviottomien lasten oikeuksia kongressin johtopäätöksiin, Domínguez Navarro, Lamar, Borrero de Luján, Dolz, Sabas Aloma, López Seña, Pilar Jorge de Tella, Consuelo Miranda ja Loló de la Torriente kävelivät ulos kongressisalista.¹⁹⁰ Toisen kongressin johtopäätöksiin kuului kuitenkin myös erikseen lista ehdotuksista julkisille toimijoille ja niihin kirjattiin tarve saada aviottomille lapsille elatus ja määräysvallan siirto sille vanhemmalle, jonka kanssa lapsi asui.¹⁹¹ Radikaalien poistuminen tarkoitti, että feministisen liikkeen johto jäi maltillisten ja konservatiivien käsiin.¹⁹²

Aviottomien lasten oikeuksien kysymys osoitti feministien ”moraalisen naisen” ja ”yhteiskunnallisen äitiyden” rajat. Moraali ei ollut feministeille yksityinen omantunnon kysymys, vaan liittyi tiukasti yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin määritelmiin moraalisesta käytöksestä. Siinä missä Domínguez Navarro puolusti naimattomien äitien oikeuksia ja tahtoi poistaa heidän sosiaalisen stigmansa, suurin osa kongressien osanottajista katsoi, että mikä hyvänsä olikaan ollut avioliiton ulkopuolisen suhteen emotionaalinen motiivi, teko itsessään oli moraaliton ja siksi tuomittava. Heille moraalisuus oli ennen kaikkea elämistä yhteiskunnallisten ja sosiaalisten sääntöjen ja oletusten mukaisesti ja vaikka he olivat valmiita laajentamaan naisen toiminnan piiriä yhteiskunnassa, sen tuli kuitenkin tapahtua perinteisessä feminiinisessä kontekstissa.

---

¹⁸⁸ Tarve tunnustaa aviottomille lapsille samat oikeudet kuin avioliitossa syntyneille. Habana Nueva – lastenkodin virallinen teema. Puhuja: tohtori Margot López. Memoria II, 290-295.

¹⁸⁹ Ibid.; Stoner 1991, 69.

¹⁹⁰ Stoner 1991, 69.

¹⁹¹ Ehdotuksia julkisille toimijoille, Memoria II, 647.

¹⁹² Stoner 1991, 70.

4. Johtopäätökset

Olen selvittänyt työssäni kuubalaisfeministien toimintaa kansallisissa naisten kongresseissa vuosina 1923 ja 1925. Keskityin erityisesti kahteen suureen teemaan, jotka nousivat esille molemmissa kongresseissa: poliittisiin oikeuksiin ja äitiyteen. Molempien aiheiden läpi kulkee vielä työni kolmas teema, kuubalaisfeministien nationalismi.

Poliittiset oikeudet, käytännössä äänioikeus, äitiys ja nationalismi ovat kuubalaisen feminismin erityispiirteitä, joiden hahmottaminen oli yksi työni tarkoituksista. Vaikka ne eivät ole vain ja ainoastaan kuubalaisen feminismin erityispiirteitä, kuten vertailuni Suomen naisasialiikkeeseen sekä muuhun Latinalaiseen Amerikkaan osoittavat, ne ovat piirteitä, jotka esimerkiksi erottivat kuubalaisfeministit aatesisaristaan Yhdysvalloissa. Lisäksi ne olivat teemoja, jotka kuubalaisfeministit itse nostivat esiin liikkeelleen tärkeinä asioina.

1900-luvun alun ensimmäisen aallon feminismi keskittyi oikeastaan kaikkialla maailmassa poliittisten oikeuksien hankkimiseen naisille, eikä kuubalainen feminismi poikennut tässä suhteessa juurikaan aikalaisistaan. Naisasialiikkeissä uskottiin yleisesti lainsäädännön voimaan toteuttaa naisten aseman parannus. Kuubassa naisten sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan vaikuttavia lainsäädännön uudistuksia tehtiin jo 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä ilman järjestäytyneen feminismin painostusta, mutta poliittisten oikeuksien voittamiseen tarvittiin lähes kahden vuosikymmenen feministinen työ. Äänioikeus kuitenkin toteutui Kuubassa suhteellisen nopealla aikataululla verrattuna muihin Latinalaisen Amerikan maihin, jotka toteuttivat naisten äänioikeuden keskimäärin 10-20 vuotta Kuuban jälkeen, tai Yhdysvaltoihin, jossa naisten äänioikeuskamppailu kesti puoli vuosisataa.

Kuubalaisfeministit näkivät äänioikeuden tarpeellisena paitsi naisille itselleen myös koko Kuuballe. He yhdistivät naisten äänioikeuden modernin valtion käsitteeseen ja onnistuivat näin ajan myötä ujuttamaan vaatimuksensa valtiolliseen politiikkaan, joka keskittyi Kuubassa 1900-luvun ensimmäisen puoliskon ajan karistamaan koloniaalista menneisyyttä ja rakentamaan modernia valtiota. Vaikutustyön perusteet valettiin kansallisissa naisten kongresseissa 1923 ja 1925. Feministisen liikkeen johtajat propagoivat kongressien esitelmissä näkemyksiään naisten äänioikeudesta saumattomasti moderniin valtiokäsitykseen kuuluvana ja kongressin osallistujat veivät näkemykset mukanaan kotiprovinssihinsa ja levittivät niitä siellä eteenpäin myös sosiaalisen ja poliittisen viitekehänsä miehille.

Äänioikeus nähtiin kongresseissa tärkeimpänä yksittäisenä naisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinona. Oikeuden vaikuttaa yhteiskunnassa kuubalaisnaiset olivat feministien mukaan lunastaneet osallistumalla itsenäisyysotiin sekä äitiyden kautta. Feministien kansalaisuuskäsitys perustui tasavaltalaiselle ja etno-symbolisen nationalismin ajatuksille kansalaisuudesta yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen sidonnaisena ja syntymän kautta saatuna. Naiset ansaitsivat kaikki kansalaisuuteen kuuluvat edut, myös äänioikeuden, koska he olivat osallistuneet itsenäisyyden voittamiseen sekä itsenäisyyden jälkeen kansallisvaltion jokapäiväisen elämän ylläpitoon.

Nationalismi on voimakkaasti ihmisiä yhdistävä aate, joten sen käyttö oli kuubalaisfeministeille tehokas keino perustella näkemyksiään. 1920-luku oli Kuubassa poliittisesti epävakaa aikaa ja erilaiset poliittiset ryhmittymät saattoivat käyttää koviakin keinoja toisiaan vastaan. Vetoamalla ihmisten kansallistunteeseen feministit saattoivat esiintyä rauhan ja yhtenäisyyden lähettiläinä ja näin saada julkista mielipidettä puolelleen.

Äitiys oli kuubalaisfeministien puheissa edistyksen lisäksi toinen keskeinen peruste naisten poliittisille ja sosiaalisille oikeuksille kansakunnassa. Äitiyteen liitettiin useita perinteisesti feminiinisiksi katsottuja ominaisuuksia, kuten hoiva, uhrautuvaisuus ja epäitsekkyyys. Samalla äitiyttä määriteltiin kuitenkin uudelleen aktiiviseksi voimaksi passiivisen olemisen sijaan. Nainen ei vain ollut äiti, vaan hän toteutti aktiivisesti sosiaalista äitiyttä kaikessa toiminnassaan. Feministien ajattelussa äitiys ei välttämättä vaatinut fyysisistä lisääntymistä, vaan äitiys ja naiseus olivat ikään kuin toistensa synonyymejä.

Äitiydestä johdettiin myös ajatus naisten moraalista ylemmyydestä suhteessa miehiin. Mielenkiintoista ajatusrakennelmassa on, että useampikin kongressin puhuja korosti, etteivät he halunneet nostaa naista miehen yläpuolelle, vaan rinnalle, mutta moraalikysymyksissä nainen nähtiin kautta linjan miestä ylempänä. Ajatus on mahdollista ymmärtää sukupuolieron kautta. Kuubalaisfeministit eivät useista yhdysvaltalaisista aatesisaristaan poiketen pyrkineet väittämään, että miehet ja naiset olivat pohjimmiltaan samanlaisia, vaan he korostivat sukupuolten erilaisuutta. Erilaisuuteen ei kuitenkaan automaattisesti sisältynyt arvolatauksia, eli vaikka sukupuolet olivat perustavanlaatuisesti erilaisia, ne olivat saman arvoisia ja molempia tarvittiin tasapainoisen yhteiskunnan rakentamiseen.

Kuubalaisfeministit eivät kyseenalaistaneet vanhoja maskuliinisuus–feminiinisyys-dikotomioita, mutta he halusivat muuttaa niiden arvotuksia. He esittivät feminiiniset

ominaisuudet kuten hoivan, huolenpidon ja epäitsekkyuden aktiivisina ja tuottavina ja sitä kautta yhteiskunnan arvostuksen ansaitsevina ominaisuuksina. Heidän ajattelussaan korostui sukupuoliero, eli ajatus, että naiset ja miehet olivat keskenään perustavanlaatuisesti erilaisia, eikä heitä tulisi arvioida samalla asteikolla. Naisia tulisi arvostaa nimenomaan heidän feminiinisten ominaisuuksiensa takia, vaikka perinteisesti feminiiniset ominaisuudet on arvotettu maskuliinisia alemmas.

Mielestäni on perusteltua kutsua kuubalaisfeministejä strategisiksi essentialisteiksi. He valikoivat tietyt ominaisuudet, jotka halusivat naisiin liitettävän ikään kuin naiseuden olennaisina osina, ja toistivat niitä niin pitkään, että ne alkoivat vaikuttaa välttämättömiltä. Tässä mielessä Daviesin väite, että kuubalaisfeministit rakensivat vastadiskurssia maskuliiniselle nationalismidiskurssille, on perusteltu. He eivät kyseenalaistaneet sukupuolia sinänsä, mutta he kyseenalaistivat niiden erilaisuudelle perustuvan arvottamisen.

Kongressien esitelmistä on rakennettavissa ajatus, että Kuuban yhteiskunta koostui kahdesta ihmiskategoriasta, miehistä ja naisista, jotka yhdessä muodostivat kansakunnan kokonaisuuden. Kummallakin kategoriolla oli omat määritelmänsä ja niiden mukaiset tehtävät, jotka olivat yhteiskunnan tasapainolle yhtä tärkeitä. Vaikka kuubalaisfeministit peräänkuuluttivat naisten arvostusta yhteiskunnassa, heidän keskittymisensä feminiinisiin ominaisuuksiin, ennen muuta äitiyteen naiseuden ytimenä, rajaa ulkopuolelleen esimerkiksi vapaaehtoisesti lapsettomat ja muissa kuin hoiva- tai kasvatuksellisissa ammateissa toimineet naiset. Tämä on mielenkiintoinen ristiriita, kun otetaan huomioon, että feministeistä huomattavasti suurempi osa oli lapsettomia tai ”maskuliinisessa” ammatissa, esimerkiksi toimittaja tai asianajaja, kuin kuubalaisnaisista keskimäärin.

Ristiriidan voi näkemykseni mukaan selittää feministien sosioekonomisesta taustasta johtuvaksi elitismin kulttuuriksi, mistä Stonerkin mainitsee. Koska kuubalaisfeministit kuuluivat yhteiskunnan yläluokkaan, heillä oli erilainen käsitys itsestään ja asemastaan verrattuna alempien luokkien naisiin. He kokivat voivansa puhua kaikkien kuubalaisnaisten puolesta koulutuksensa, statuksensa ja ihonvärinsä perusteella. Feministit eivät ajatelleet itseään osana kuubalaisten naisten yleistä kategoriaa, vaan he kokivat olevansa oma ryhmänsä, joka ehkä sijoittui jonnekin tavallisten kuubalaisnaisten ja kuubalaismiesten väliin.

Kongresseissa rakennettu käsitys ”kuubalaisesta naisesta” oli hyvin pitkälti porvarillisiin ja katolisiin moraalikäsitteisiin sidottu. Lisäksi feministit eivät kyseenalaistaneet luokkayhteiskunnan mielekkyyttä. He tarjosivat ratkaisuja naisten

ongelmiin omasta sosioekonomisesta kontekstistaan käsin. He uskoivat koulutuksen ja lainsäädännön reformeihin sekä äitiyteen naisen elinvoimana, mutta eivät ottaneet huomioon, kuinka paljon esimerkiksi taloudelliset seikat vaikuttivat naisten mahdollisuuksiin. Kongresseissa puhuttiin paljon naisten käytännön koulutuksesta, mutta paljon vähemmän naisten ammateista tai työstä tai naisista, jotka olivat perheensä ainoita elättäjiä. Feministien ratkaisut oli rakennettu ydinperhe- ja mieselättäjäolettamille.

Moraalisen ylemmyyden rajat tulivat vastaan keskustelussa aviottomien lasten oikeuksista, sillä silloin liikuttiin alueilla, jotka kyseenalaistivat perustavanlaatuisina pidettyjä moraali- ja sukupuolikäsityksiä. Lisäksi aviottomien lasten kysymys olisi vaatinut puuttumista luokkayhteiskunnan rakenteisiin, johon suurin osa ylä- ja keskiluokkaisista naisista ei ollut halukkaita. Taustansa takia he olivat myöskin haluttomia puhumaan suoraan seksuaalisuudesta, jota olisi myös pitänyt käsitellä laajemminkin kuin aviovuoteeseen kuuluvana lastentekorituaalina. Suurin osa kongressien osanottajista oli valmis lisäämään naisen liikkumatilaa yhteiskunnassa, mutta se ei saanut tapahtua perinteisen naiskuvan kustannuksella. Vaikka naisille haluttiin lisää itsenäisyyttä, suurin osa feministeistä nojasi edelleen hispaniseen käsitykseen miehen velvollisuudesta huolehtia naisista, lapsista ja valtiosta.

Kuubalainen feminismi oli vahvasti sidoksissa ajalliseen ja paikalliseen kontekstiinsa. Sen keskeiset teemat nousivat ympäröivästä yhteiskunnasta ja se pyrki myös nivomaan oman asialistansa osaksi yleistä yhteiskunnallista keskustelua ja poliittisia pyrkimyksiä. 1920-luvun kongresseissa luotiin pohja myöhemmälle järjestäytyneelle feministiselle toiminnalle, joka osoittautui melko tehokkaaksi. 1920-luvun kuubalaisfeminismiä voi syystäkin pitää elitistisenä, traditionalistisena ja kapeakatseisena, mutta se osoittautui toimivaksi. Koska liikkeen johto koostui yhteiskunnan yläluokkaan kuuluneista koulutetuista naisista, he todennäköisesti osasivat melko hyvin aavistaa, millainen politiikka toimisi myös laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla.

Olen työssäni raapaissut vain pientä osaa kuubalaisen feminismin historiasta ja Stonerin keräämästä lähdeaineistosta. Koska opinnäytetyölle on osoitettu tietyt reunaehdot, en ole voinut tämän työn puitteissa tarkastella montaa muutakin kiinnostavaa osa-aluetta. Yksi erilainen rajaustyölleni olisi voinut olla keskittyminen feministien suhtautumiseen niin sanotusti ”moraalisesti vääränlaisiin” naisiin, prostituoituihin ja rikollisiin, mikä myös oli paljon käsitelty teema kongresseissa. Aviottomien lasten kysymyksestä olisi voinut kirjoittaa kokonaisen toisen gradun. Myös

feministisen liikkeen sisäiset aatteelliset eroavaisuudet tai vastaavasti poliittiset yhteydet liikkeen ulkopuolelle voisivat antaa erilaisen kuvan kuubalaisesta feminismistä 1900-luvun alussa.

Jatkotutkimuksen aihe voisi tämän työn perusteella olla esimerkiksi feministien porvarillisen naiskäsityksen vertaaminen sosialistien naiskäsitykseen 1930-luvulla. Domínguez Navarro alkoi kutsua itseään sosialistiksi 1930-luvun alussa ja hän oli etunenässä organisoimassa Kuuban työläisnaisliikettä. Yhteiskunnallisena kontekstina jatkotutkimuksessa olisivat Kuuban kaksi diktatuuria ennen Castron vallankumousta. Kenraalit Gerardo Machado ja Fulgencio Batista kävivät raakaa sotaa vastustajiaan vastaan ja usein myös feministit joutuivat tulilinjalle. Tutkimuksessa voisi pyrkiä selvittämään, missä määrin ideologiset erot ja toisaalta yhteinen poliittinen vihollinen vaikuttivat eri poliittisten suuntausten feministien suhtautumiseen toisiinsa.

Lähteet ja kirjallisuus

Alkuperäislähteet

Memoria del Primer Congreso Nacional de Mujeres, organizado por la Federacion Nacional de Asociaciones Femeninas, Abril 1 a 7 1923, Habana, Cuba. Kokoelmasta *Feminism in Cuba 1898-1958*. 567 s. (<http://www.gale.com/c/feminism-in-cuba-1898-1958>)

Memoria del Segundo Congreso Nacional de Mujeres, organizado por la Federacion Nacional de Asociaciones Femeninas, Abril 12 a 18 1925, Habana, Cuba. Kokoelmasta *Feminism in Cuba 1898-1958*. 618 s. (<http://www.gale.com/c/feminism-in-cuba-1898-1958>)

Painetut lähteet

Domínguez Navarro, Ofelia. *50 años de una vida*. Instituto Cubano del Libro. Havanna 1971.

Painettu tutkimuskirjallisuus

Abraham, Susan. "Strategic Essentialism in Nationalist Discourses: Sketching a Feminist Agenda in the Study of Religion" *Journal of Feminist Studies in Religion*. Vol. 25, No. 1, Spring 2009. 156-161.

Bakewell, Peter. *A History of Latin America*. Second edition. Blackwell Publishing. Cornwall 2004.

Bronfman, Alejandra. "Mismeasured Women: Gender and Social Science on the Eve of Female Suffrage in Cuba" Teoksessa French, William E. & Bliss, Katherine Elaine (toim.) *Gender, Sexuality, and Power in Latin America Since Independence*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Lanham 2007.

Ching, Erik; Buckley, Christina; Lozano-Alonso, Angélica. *Reframing Latin America. A Cultural Theory Reading of the Nineteenth and Twentieth Centuries*. University of Texas Press. Austin, 2007.

Clark, Mary Ann. *Santería. Correcting the Myths and Uncovering the Realities of a Growing Religion*. Praeger. Westport 2007.

Craske, Nikki. "Gender and Sexuality in Latin America" Teoksessa Swanson, Philip (toim.) *The Companion to Latin American Studies*. Hodder Education. Chatham 2003.

Davies, Catherine. "National Feminism in Cuba: The Elaboration of a Counter-Discourse 1900-1935" *The Modern Language Review*, 1996, 91, 1, 107-123.

Ferrer, Ada. *Insurgent Cuba. Race, Nation, and Revolution, 1868-1898*. The University of North Carolina Press. Chapel Hill & Lontoo 1999.

Jaquette, Jane S. (toim.). *The Women's Movement in Latin America. Participation and Democracy*. Westview Press. Boulder 1994, 2. painos.

Juvonen, Tuula. "Naisaktiivismin muuttuvat ehdot" Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi, Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino. Tampere 2010. 257-274.

Kalela, Jorma. *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus. Helsinki 2000.

Miller, Francesca. *Latin American Women and the Search for Social Justice*. UPNE. Hannover 1991.

Mäki, Kirsi. "Feministit ja nationalismitutkimus" Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.). *Nationalismit*. WSOY. Helsinki 2004. 124-145.

Offen, Karen. "Defining Feminism: A comparative Historical Approach" *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 14, no. 11 (Spring 1988): 119-57.

Pakkasvirta, Jussi. "Kansalliset ja kontinentiaaliset utopiat – nationalismeja Latinalaisessa Amerikassa" Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.). *Nationalismit*. WSOY. Helsinki 2004. 375-395.

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi. "Johdanto" Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.). *Nationalismit*. WSOY. Helsinki 2004. 8-11.

Peréz, Louis A. Jr., *Cuba: Between Reformation and Revolution*. Oxford University Press. New York 1988.

Rampton, Martha. "Four Waves of Feminism" *Pacific magazine*. Fall 2008.
[<https://www.pacificu.edu/about/media/four-waves-feminism>] Julkaistu 25.10.2015, viitattu 20.4.2018.

Rossi, Leena-Maija. "Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua" *Kulttuurintutkimus* 23(2006):3, 19-28.

Sulkunen, Irma. "Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus" Teoksessa Alapuro, Risto; Liikanen, Ilkka; Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.). *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä. Vaasa 1987. 157-175.

Stoner, K. Lynn. *From the House to the Streets. The Cuban Woman's Movement for Legal Reform, 1898-1940*. Duke University Press. Durham ja Lontoo 1991.

Stoner, K. Lynn. "Ofelia Domínguez Navarro: The Making of a Cuban Socialist Feminist" Teoksessa Beezley, William H. & Ewell, Judith (toim.) *The Human Tradition in Latin America. The twentieth century*. Scholarly Resources Inc. 4. painos. Wilmington 1992. 119-140.

Urponen, Maija. "Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli" Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi, Tuula Juvonen (toim.) Vastapaino. Tampere 2010. 292-304.

Valtonen, Pekka. *Karibian historia*. Gaudeamus. Tallinna 2017.

Woloch, Nancy. *Women and the American Experience*. Alfred A. Knopf. New York 1984.

Yuval-Davis, Nira. *Gender & Nation*. Sage publications. Lontoo 1997. 5. painos 2003.

Özkirimli, Umut. *Theories of Nationalism. A Critical Introduction*. Palgrave. New York 2000.

Painamaton tutkimuskirjallisuus

Lotz, Lizabeth M. *Leading the Life of a Modern Girl: Representations of Womanhood in Cuban Popular Culture, 1919-1929*. Väitöskirja historian oppiaineeseen. University of North Carolina, Chapel Hill 2008.